

**TEOLOGIESE ELEMENTE VAN LOFPYSGS EN
AANBIDDING IN KONTEMPORÊRE JEUGBEDIENING**

deur

DIRK CORNELIS TALJAARD

**voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die
vereistes vir die graad**

**MAGISTER DIACONIOLOGIAE
(JEUGWERK-RIGTING)**

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

STUDIELEIER : DS D KITCHING

MEDESTUDIELEIER : DR M E HESTENES

DESEMBER 2000

DANKBETUIGINGS

'n Woord van dank teenoor die volgende persone en instansies is hier gepas. Elkeen het op een of ander wyse bygedra tot die inisiëring en afhandeling van hierdie navorsingstudie.

In die eerste plek dankie aan my studieleier, Deon Kitching, saam met wie ek al 'n lang pad kom, ook in die jeugbediening. Sy leiding en entoesiasme was voorwaar 'n inspirasie.

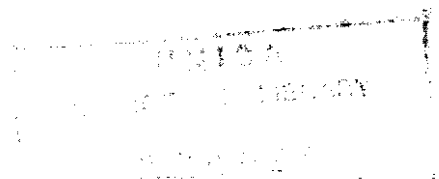
Dankie aan my kollegas en gemeente vir die geleentheid om ook op die terrein van die jeugbediening en liturgie te kan "eksperimenteer" en vir elkeen se opbouwende kritiek.

Dankie aan my kollegas by die Skoolverlaterskampe by wie ek altyd kan leer.

Dankie aan Henry Haynes vir sy finansiële ondersteuning.

Baie dankie aan my gesin. Dit sluit in my adolessente-kindere wat my op my tone hou. En veral my vrou wat baie opgeoffer het sodat hierdie studie voltooi kon word. Ek waardeer dit geweldig baie.

Bo alles, dankie aan die Here vir die liefde wat Hy my gegee het vir sy Woord, vir jongmense en vir musiek en sang.

259.23 TALJ

OPSOMMING

Lofprysing en aanbidding, wat die kern behoort te vorm van elke erediens, omdat God sentraal staan daarin, en wat ook die middelpunt van die erediens van die lewe behoort te wees, omdat dit die reaksie van dankbaarheid op God se goedheid is, word in die Gereformeerde tradisie heel dikwels met groot skeptisisme bejeën. Deels gebeur dit omdat die begrippe "lofprysing" en "aanbidding" dalk nog nie duidelik gedefinieer is nie en daar dikwels baie subjektiewe betekenis daaraan gegee word.

Dis 'n groot jammerte omdat dit baie van die vreugde, die hartlikheid en die warmte van byeenkomste van die geloofsgemeenskap ontnem. Verder het dit tot gevolg dat sommige lidmate - en veral jongmense - hulle heil elders gaan soek, waar hulle behoeftes aangespreek word.

Aangesien hierdie 'n studie is wat fokus op die Skriftuurlike en teologiese begronding van lofprysing en aanbidding, asook die behoeftes van jongmense, word aandag geskenk aan belangrike tendense wat 'n invloed uitoefen op hulle behoeftes, voor- en afkeure en algemene lewensuitkyk. Sake wat aan die orde kom is onder andere kultuur - met verwysing na subkulture en pop-kultuur - die sogenaamde Generasieteorieë en spiritualiteitstipes.

Laastens word aanbevelings gemaak oor hoe gemeentes en kerke, met in agneming van veral die behoeftes van jongmense, lofprysing en aanbidding op 'n Skriftuurlike en teologiese verantwoorde wyse kan beplan en aanbied, terwyl jongmense in die proses bemaagtig word om mede-verantwoordelikheid daarvoor te aanvaar.

SUMMARY

Praise and worship, central to every church service, as a grateful response to God's goodness and mercy, is frequently met with scepticism within the Reformed tradition. This is, partly, due to different definitions, resulting in a variety of subjective interpretations.

It deprives the faith community of the joy and warmth expected to be experienced at gatherings. It furthermore results in youth having to seek alternative pastures for their specific needs.

This research focuses on the Scriptural and theological foundation of praise and worship, as well as the needs of the youth, relevant trends influencing their needs, their preferences and dislikes as well as their attitude towards life in general. Aspects such as culture and the so called Generational theories and types of spirituality will come under scrutiny.

Lastly recommendations are made for planning and presentation of Scriptural sound praise and worship, whilst, at the same time, empowering them to take joint responsibility.

[Key concepts : Youth Ministry; Liturgy; Praise and Worship; Spirituality Types; Culture; Generational Theories; Generation X; Millennials; Net-Generation; Empowerment of youth.]

INHOUDSOPGAWE

DANKBETUIGINGS	i
OPSOMMING	ii
SUMMARY	iii
HOOFSTUK 1 - INLEIDING	
1.1 Agtergrond en probleemstelling	1
1.2 Probleem waargeneem	2
1.3 Probleemstelling	3
1.4 Doel van die studie	3
1.5 Navorsingsperspektief	3
1.6 Metode van ondersoek	4
1.7 Terreinafbakening en begripsoms krywing	5
HOOFSTUK 2 - DIE HUIDIGE STAND VAN LOFPRYSYNG EN AANBIDDING	
2.1 Inleiding	7
2.1.1 Definisies vir lofprysing en aanbidding	8
2.1.2 Uiteenlopende sienings rondom die implementering van lofprysing en aanbidding	10
2.1.3 Lofprysing en aanbidding binne en buite die erediens	14
2.1.4 Musiekbeleid en die keuse van liederes wat geskik is vir lofprysing en aanbidding	16
2.2 Teologiese oorlewing	18
2.2.1 Skriftuurlike gegewens	18
2.2.1.1 Ou Testamentiese gegewens	18
2.2.1.2 Nuwe Testamentiese gegewens	20

2.2.2	Teologiese interpretasies	22
2.2.2.1	Begroning	22
2.2.2.2	1 Korintiërs 12	24
2.2.2.3	Efesiërs 5 en Kolossense 3	25
2.2.3	Ekklesiologiese begroning van lofprysing en aanbidding	29

HOOFSTUK 3 - BEHOEFTE VAN DIE MODERNE JONGMENS

3.1	Kultuur	33
3.1.1	Jeugkultuur en subkultuur	36
3.1.2	Jeugkultuur en Pop-kultuur	41
3.2	Postmodernisme en Generasieteorieë	44
3.2.1	Generasie X	47
3.2.2	Die "Millennials"	50
3.2.3	Die Net-Generation	51
3.3	Spiritualiteitstipes	54

HOOFSTUK 4 - TOERUSTING VAN SANG- EN MUSIEKLEIERS MET DIE OOG OP BEMAGTIGING VAN JONGMENSE

4.1	Toerusting met betrekking tot die Skriftuurlike en teologiese begroning van lofprysing en aanbidding	58
4.1.1	Deur lering en prediking - kerugmaties	59
4.1.2	Deur gedeelde lewens na binne - koinoniaal	61
4.1.3	Deur diens na binne - diakoniaal	61
4.1.4	Deur die erediens - leitourgies	61

4.2	Sensitiwiteit vir die behoeftes van die moderne jongmens	64
4.3	Die bemagtiging en toerusting van jongmense met die oog op die aanvaarding van mede-verantwoordelikheid vir lofprijsing en aanbidding	70
4.3.1	Beplanning van lofprijsing en aanbidding	74
4.3.1.1	Die aard en doel van die byeenkoms	74
4.3.1.2	Die teikengehoor	77
4.3.1.3	Beskikbare materiaal	80
4.3.2	Die inrigting en aanbieding van lofprijsings- en aanbiddingsgeleenthede	82
4.3.3	Evaluering	87
	BIBLIOGRAFIE	88

HOOFSTUK 1

ALGEMENE INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

1.1 Agtergrond en probleemstelling

"The popular conception of worship may be too narrow. Paul says, 'Therefore I urge you, brethren, by the mercies of God, to present your bodies a living and holy sacrifice, acceptable [well pleasing] to God, which is your spiritual service of worship' (Romans 12:1. NASB). Worship is more than what is done on Sunday mornings or Wednesday nights. It is more than what takes place inside the church walls. It is certainly more than the music that may or may not give the participant spiritual goose bumps. It is what we do with peoples lives that constitutes the ultimate in worship." (Dunn en Senter 1997 : 472, 473)

Dunn beweer dat, omdat lofprijsing en aanbidding meesal aan musiek verbind word, jongmense die idee kry dat lofprijsing en aanbidding - en daarmee saam God self - een-dimensioneel, ouderwets en vervelig is en nie tred hou met die moderne tye en omstandighede nie. Dit moet relevant gemaak word vir die alledaagse lewe sodat hulle aan hulle geloof uitdrukking kan gee, selfs in hulle musiek.

Bogenoemde aanhaling maak melding van 'n aantal baie relevante sake rakende lofprijsing en aanbidding, naamlik :

- die definisie van lofprijsing en aanbidding,
- die Skriftuurlike begroning van lofprijsing en aanbidding,
- die verband tussen erediens en lofprijsing en aanbidding,
- die verband tussen lofprijsing en aanbidding en musiek
- en die verband tussen lofprijsing en aanbidding en die leefwêreld en kultuur van die jongmens.

Wat ook duidelik daaruit blyk, is dat nie alle mense en kerke lofprijsing en aanbidding op dieselfde wyse verstaan en implementeer nie.

1.2 Probleem waargeneem

Dit wil voorkom asof daar groot onkunde bestaan by baie liturge, musiekleiers en kerklidmate in die NG Kerk oor die presiese Bybelse en teologiese aard en wese van lofprijsing en aanbidding. In baie gevalle word *net dit* wat met sang en musiek voor en tydens die erediens te make het onder hierdie noemer geplaas. Heel dikwels word *alles* wat met musiek en sang te make het, voorgehou as lofprijsing en aanbidding, terwyl dit baie maal nie op God fokus nie, maar op “kunstenaars” en “uitvoerings” waarin mense en hulle getuienisse sentraal staan (Barnard 1981 : 591; Strydom 1984 : 132; Viljoen 1997 : 214v; Holland 1999 : 17; Verslag 1992 : 13).

Lofprijsing en aanbidding word beperk en ingeperk deur onder andere ‘n elitistiese beskouing van kerkmusiek wat die voor- en afkeure van veral himnoloë en kerkmusici reflekteer. Een van die gevolge hiervan is dat min van die “gewone lidmate”, en veral jongmense, hulle hand waag aan die skepping van eietydse liedere en dat hulle weinig inspraak het in die besluit oor watter liedere gekeur word, al dan nie. Uit die totale goedgekeurde liedereskat van die kerk, is daar min liedere wat hulle werklik leen tot lofprijsing en aanbidding.

Lofprijsing- en aanbiddingsgeleenthede - waarvan eredienste deel uitmaak - word dikwels lukraak beplan en aangebied deur persone wat nie werklik die aanvoeling en gawe daarvoor het nie. Dit wil soms voorkom asof daar in die bondel geskiet word deurdát ‘n poging aangewend word om verskillende smake, ouderdomsgroepe, kultuurgroepe, teikengroepe en spiritualiteitstipes tegelykertyd aan te spreek.

Jongmense word dikwels as “onmondige” lidmate behandel daarin dat hulle nie die

geleentheid gebied word en bemagtig word om deel te hê aan en inspraak te kry in die beplanning, voorbereiding, aanbidding en evaluering van lofprysing- en aanbiddingsgeleenthede nie.

1.3 Probleemstelling

Die verskeidenheid van definisies vir lofprysing en aanbidding met elk 'n eie fokus of klem, wat meesal aanspraak maak op Skriftuurlike fundering, is òf so teoreties dat dit (leef)wêreldvreemd is, òf so afhanklik van die voor- en afkeure van liturge, musiekleiers of kerkmusici dat dit nie die geestelike en ander behoeftes van jongmense aanspreek nie en hulle nie bemagtig tot aktiewe deelname nie.

Wanneer veral na die leemtes rakende lofprysing en aanbidding gekyk word, moet die vraag gestel en beantwoord word wat gedoen kan en moet word om die behoeftes van jongmense aan te spreek.

1.4 Doel van die studie

Die doel van die studie is om 'n duidelike formulering en definiëring van die konsepte "lofprysing" en "aanbidding" te gee op grond van Skriftuurlike en teologiese gronde en gegewens, met die oog daarop dat dit in die kerk - en met name die NG Kerk - aangewend en benut kan word in 'n eietydse jeugbediening.

1.5 Navorsingsperspektief

Indien liturge en musiek- en sangleiers beter begrip sou hê van die Skriftuurlike en teologiese begronding van lofprysing en aanbidding, asook die besondere behoeftes van die moderne jongmens, sal die jeug bemagtig en toegerus kan word om mede-verantwoordelikheid te aanvaar vir die sinvolle en doelgerigte samestelling, inrigting en evaluering van lofprysings- en aanbiddingsgeleenthede.

1.6 Metode van ondersoek

Praktiese Teologie is 'n kommunikatiewe, teologiese handelingswetenskap (Heyns en Pieterse 1990 : 49). *"Omdat die praktiese teologie 'n handelingswetenskap is, beteken dit dat bepaalde handelinge, die situasie waarin dit voltrek word, die kritiese beoordeling daarvan en die vraag na moontlike wysiginge in die praktiese teologie aan die orde gestel word."* (Heyns en Pieterse 1990 : 42)

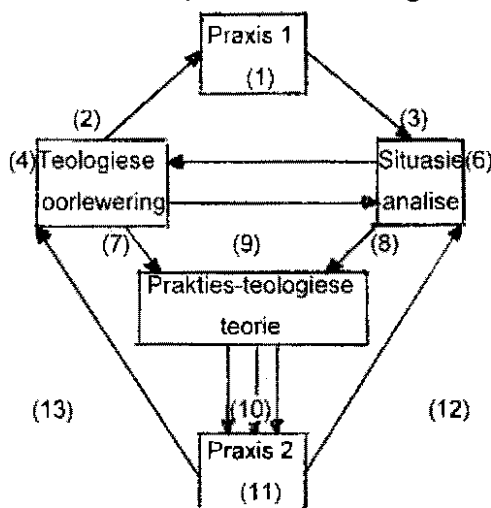
Praktiese Teologie is 'n kommunikatiewe, teologiese handelingswetenskap omdat dit 'n studie is van die geloofshandeling van mense wat daarop ingestel is om ander mense te help om God te ontmoet, en met God en hulle medemens in gemeenskap te lewe. Dit gaan dus om die kommunikasie van die christelike geloof, die evangelie van Jesus Christus, deur bepaalde geloofshandeling (in hierdie geval lofprijsing en aanbidding) van mense wat binne bepaalde handelingsvelde plaasvind (Heyns en Pieterse 1990 : 8; Pieterse 1990 : 51v).

"Intentioneel handelen heeft...een strategische betekenis. Alle handelen vormt een ingreep in de omringende wereld en is gericht op veranderen." (Heitink 1993 : 159)

Geloofshandeling word bestudeer vanuit 'n veranderingsdoel : die ontwikkeling van handelingsmodelle en -strategieë vir verskillende handelingsvelde.

Hierdie studie word onderneem binne die handelingsveld van die viering.

Die model van Zerfass (Heyns en Pieterse 1990 : 38vv) word as uitgangspunt vir hierdie navorsing gebruik. Dit verloop kortliks as volg :

Praxis 1 verteenwoordig die saak van lofprijsing en aanbidding. Die rede waarom dit op 'n sekere manier verstaan en toegepas word, is te wyte aan die *teologiese oorlewing*. Laasgenoemde verwys na die kerklike tradisie, kerkgeskiedenis en ander teologiese dissiplines. Dat lofprijsing en aanbidding tans nie deur almal op eenvormige wyse in alle gemeentes binne die NG Kerk beoefen word nie, lei daartoe dat 'n *situasie-analise* gemaak moet word van moontlike veranderings in die teologiese sienings rondom lofprijsing en aanbidding, asook die moontlike veranderde of verskillende behoeftes van lidmate. Die gesprek tussen die kerklike en teologiese tradisie, enersyds, en die situasie-analise, andersyds, vind plaas op grond van (onder andere) nuwe inligting wat vanuit die situasie verkry word. Inligting ten opsigte van die situasie-analise kan òf empiries verkry word (empiriese navorsing), òf soos dit in hierdie studie gedoen word : deur gebruik te maak van die resultate van ander wetenskappe en dit dan te integreer met 'n eie Prakties-Teologiese teorie (die sogenaamde interdisiplinêre aanpak.) Teorie moet praxis word, daarom moet die nuwe teorie in die praktyk toegepas word. Om die sirkel te voltooi, moet die nuwe praxis aan die situasie en aan die oorlewing getoets word. (Heyns en Pieterse 1990 : 39v)

1.7 Terreinafbakening en begripsomskrywing

Die terme “Lofprijsing en aanbidding” word meesal gebruik as ekwivalent vir die Engelse “Praise and worship”. Enersyds kan dit dui op die totale reaksie van die gelowige op alles wat God in genade vir hom gedoen het, aangesien dit altyd 'n antwoord op God se Woord bly. *“Worship depends on revelation, it is essentially the Church's response to God's Word; and the vehicles of that response are prayer and praise.”* (Abba soos aangehaal deur Barnard 1985 : 439).

Andersyds kan ook onderskei word tussen die twee begrippe. Elkeen roep in sang en musiek eie emosies op. Lofprijsing word met entoesiasme en uitbundig gesing, terwyl aanbidding meer intiem en rustig is.

“Teologies sou mens hierdie onderskeid sò kon maak : Lofprijsing kyk na God se hand, aanbidding kyk na God se hart.....Die ontdekking van dit wat God vir ons gedoen het en steeds doen, wek 'n gevoel van blydskap,

dankbaarheid en bewondering by ons op. Dit is lof. Aanbidding, daarenteen, het te doen met die Persoon en Wese van God. Die ontdekking dat ons voor 'n heilige God staan, wek verwondering, eerbied en respek vir Hom by ons op. Daarom is aanbiddingsliedere daarop gemik om hierdie eienskappe van God uit te lig en die gelowige se verwondering te onderstreep.” (Huisamen 1997 : 56)

Oor die saak van lofprysing en aanbidding, naamlik dat dit Bybelse gronde het, word weinig verskil. Op teologiese gronde - die interpretasie van die Bybelse gegewens - word egter heel dikwels laer getrek. Wie hierdie lofprysing en aanbidding reël en daarin voorgaan, wie hieraan mag deelhê en wat die formaat daarvan moet wees, is baie maal strydpunte wat mense van mekaar vervreem, eerder as om 'n samebindende faktor te wees.

In die volgende hoofstukke sal aandag gegee word aan die huidige sienings oor lofprysing en aanbidding en die teologiese ooriënering (Hoofstuk 2); Die behoeftes van die moderne jongmense (Hoofstuk 3); Die toerusting van sang-en musiekleiers en die bemagtiging van jongmense (Hoofstuk 4).

HOOFTUK 2

DIE HUIDIGE STAND VAN LOFPYRSING EN AANBIDDING

2.1 INLEIDING

"We are living in a time when worship has become a distinct priority for the church. For years, the church has emphasized evangelism, teaching, fellowship, missions and service to society to the neglect of the very source of its power - worship. But in recent years we have witnessed a Spirit-led renewed interest in and practice of worship. Because worship has been neglected for so many years, there is precious little information and teaching on the subject in our seminaries, Bible schools and local churches." (Webber 1994 : 9)

Uit bogenoemde aanhaling blyk dat aanbidding nog altyd deel van die kerk se agenda was, maar nie so hoog op die prioriteitslys nie. Anders gestel : in beginsel is aanbidding as deel van die christelike en kerklike lewe hoog aangeslaan, maar in praktyk was dit heel dikwels die mees verwaarloosde aspek. (Verslag 1992 : 3)

Moontlik spruit van die redes hiervoor uit die feit dat daar nie in alle kringe konsensus bereik kan word oor die presiese definisie van lofpyrsing en aanbidding nie, dat daar vrese en voorbehoude bestaan ten opsigte van die moontlike misbruike, dat dit dikwels beperk word tot sekere lokaliteite en "buitengewone" geleenthede, eerder as dat dit deel uitmaak van die uiting van 'n Geesvervulde lewe en dat die keuse van liedere wat geskik is vir lofpyrsing en aanbidding beperk word deur 'n bepaalde kerkmusiekbeleid.

2.1.1 Definisies van lofprysing en aanbidding

'n Veelvoud van definisies word aangebied vir lofprysing en aanbidding. Sommiges, soos Cornwall en Sorge (soos aangehaal deur Liesch 1996 : 260), maak 'n onderskeid tussen "lofprysing" en "aanbidding" as twee afsonderlike en losstaande sake. Huisamen (1997 : 55vv) onderskryf hierdie siening. Hy tref 'n onderskeid op praktiese sowel as teologiese gronde, aangesien dié fasette in sang en musiek verskillende emosies oproep :

"Lofprysing is byvoorbeeld vrolik, uitbundig en vol dankbaarheid. Daarom word lofprysingsliedere ook entoesiastes en met volle oorgawe gesing. Aanbidding is, in die woorde van Helder, meer intiem, nader aan die hart van God. Dit is intens, vol oorgawe en toewyding, dikwels rustig en soms knielend gesing. Aanbiddingsliedere is dan ook meer gedempte en ingekeerde sang. Teologies sou 'n mens hierdie onderskeid so kon maak: Lofprysing kyk na God se hand; aanbidding kyk na God se hart."

In die Bybel lees ons wat God alles vir ons gedoen het en nog steeds doen. Dit gaan dus oor wat God doen : sy voorsiening, redding, vergifnis van sondes en genesing. Dit wek 'n gevoel van blydschap, dankbaarheid en bewondering by ons op. Dit omvat die totale dankbaarheidslewe van die gelowige met al die fasette daaraan verbonde (Ps 50 : 14, 15, 23; Rom 12 : 1, 2; Hebr 13 : 15, 16). Dit is lof.

Aanbidding, daarenteen, het te doen met die Persoon en Wese van God. Om voor 'n heilige God te staan, wek verwondering, eerbied en respek vir Hom by ons op. Daarom wil aanbiddingsliedere hierdie eienskappe van God uitlig en die gelowiges se verwondering onderstreep.

Liesch (1996 : 260) verskil van hierdie standpunt :

"The distinction is confusing because praise is part of worship. What they are

attempting to say, I believe, is that in the dynamics of leading worship, praise and exaltation normally precedes adoration and intimacy. Expressing it in this way clarifies the concept and helps avoid confusion."

Lofprysing en aanbidding word dus, volgens Liesch, van mekaar onderskei, maar nie geskei nie.

Dit wil voorkom asof die term "worship" in omvattende sin gebruik word vir beide lofprysing en aanbidding, terwyl dit ook dikwels verwys na 'n erediens.

'n Aantal definisies, wat vervolgens aangehaal gaan word, gee aanduiding van die feit dat dieselfde saak vanuit verskillende hoeke belig en geaksentueer kan word.

"What is 'worship'. It is rather difficult to express this. It is at least a deed where we in full surrender of our whole being, reach out to God in prayer, thanksgiving, adoration and acknowledge Him in the richness of his Godlike glory. It is the deepest way to answer to God's creative and saving deeds of love..." (Nel 1987 : 4)

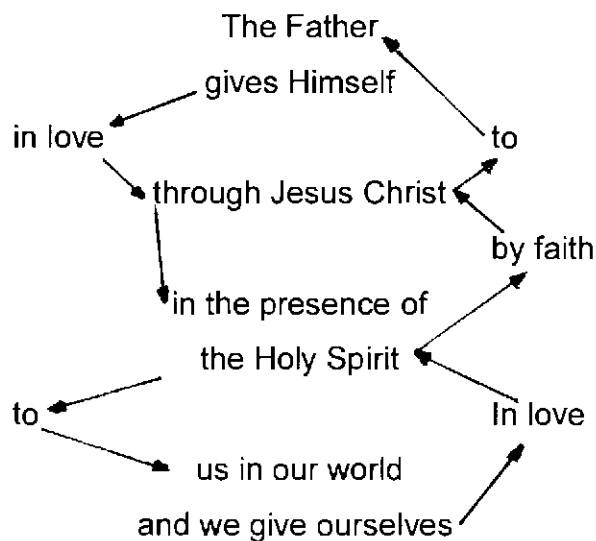
"Worship is the activity of the new life of a believer in which, recognizing the fulness of the Godhead as it is revealed in the person of Jesus Christ and his mighty redemptive acts, he seeks by the power of the Holy Spirit to render to the living God the glory, honor, and submission which are his due." (Rayburn soos aangehaal deur Strydom 1984 : 150)

"...so adoration and praise spring from our awareness of the sustaining presence of a God who loves us. Adoration is the primary impulse of worship..." (M.H. Shepherd Jr. soos aangehaal deur Barnard 1981 : 439)

"We thank God for what He has given. We praise Him for what He is ! In

confession I tell God 'what is in me'. In praise I tell God 'what is in God' that calls forth my thanks, praise, reverence, adoration. In praise we express our sense of awe and wonder over God's surpassing excellence." (O.E. Feucht soos aangehaal deur Barnard 1981 : 439)

Pass (1998) stel dit skematies as volg :

2.1.2 Uiteenlopende sienings rondom die implementering van lofprijsing en aanbidding

Mense en groepe van uiteenlopende en selfs opponerende standpunte oor die implementering, inkleding en aanbidding van lofprijsing en aanbidding word dikwels al te maklik teenoor mekaar afgespeel.

Lofprijsing in toegespitste betekenis - dit wil sê *"handelinge (veral gesonge) waarin die lof van God doelbewus en spesifiek verkondig word"* (Verslag 1992 : 7) - onderskei tussen

"....lofprijsing soos dit voorkom in die eredienste van die erkende christelike kerke, deur gebede, formuliere, liturgiese stukke, deur sang en deur musiek

of musiekbegeleiding, en lofprijsing soos dit tans sterk na vore kom uit die Charismatiese groepe, as 'n aanhangsel by die erediens, met 'n bepaalde verstaan van lofprijsing, met 'n bepaalde inhoud en wyse van uitvoering, en dan met gebruikmaking van allerlei musiekinstrumente of orkeste, en dikwels met groot klanksterkte."

Huisamen (1997 : 17vv) onderskei tussen tradisie-gebondenheid en konserwatisme, enersyds, en behoudendheid, andersyds. Die kerk moet behoudend wees daarin dat hy die kernwaarhede van die Skrif moet bewaar en handhaaf. Verder moet hy toesien dat vernuwing en verandering nie bloot beteken dat alles wat deel uitmaak van die kerk se unieke tradisie en identiteit eenkant toe gegooi word nie.

"Vernuwing....is nie die wegdoen van die tradisionele nie, maar wel die verryking daarvan. Om behoudend te wees, beteken dat daar ruimte gemaak word vir die 'nuwe' sonder dat die 'oue' noodwendig in die slag bly.... Om konserwatief te wees, aan die ander kant, beteken dat daar weinig ruimte vir vernuwing gelaat word, veral wanneer dit met tradisie bots.....Daar word nie genoeg ruimte gelaat vir lidmate se verskeidenheid belewenisse nie."

Vernuwing word egter nie oral en altyd met dieselfde entoesiasme begroet nie, enersyds omdat sommige lidmate nie behoefte het aan verandering nie, of dit juis vrees. Die status quo bied vir baie 'n veilige ruimte waarbinne hulle net aan die bekende vashou en geen risiko's hoef te loop om die "onbekende" te verken nie. Vir baie is die kerk simbool van die enigste instelling of organisasie wat te midde van 'n altyd veranderende wêreld bly vashou aan die bestaande en bekende. In 'n sekere sin beteken dit vir baie niks meer as stagnasie nie.

Andersyds word al te maklik 'n is-gelyk-aan-teken geplaas tussen vernuwende elemente en geneigtheid tot die charismatiese of 'n oorhel na die sogenaamde Pinkstertradisie.

Barnard (1981 : 33) verwys na dienste waarin die klem swaarder val op die ervaring:

"Dit gaan daarom om die erediens te beleef, om die godsdienstige dinge te voel. Die emosie staan sterk voorop. Om die regte stemming te verkry, word die lied gebruik, asook die jazz-orke en die jazz-musiek. Die manier van praat, die vryheid vir elkeen om deel te neem, die aksent om te beleef, word bewustelik gekweek."

Dit word aangetref by onder andere die Pentekostalisme, die Neo-Pentakostaliste en die charismatiese beweging. Een uitstaande kenmerk is die wegbeweeg van rasionaliteit, met al groter klem op ervaring, versterk deur fisiese aanraking.

Wat wel waar is, is dat die invloed van die charismatiese beweging op die breë scenario van die kerklike lewe nie onderskat mag word nie. *"David Pass is van mening dat hierdie beweging aanvanklik ontstaan het 'from a concern for a more vital Christendom, especially and perhaps solely in the area of worship. It was therefore inevitable that they would both affect church music profoundly."* (Huisamen 1994 : 43vv)

Huisamen (1994 : 45) haal John MacArthur aan :

"One area in which the Charismatics have definitely gotten people involved, is musical expression. A great deal of the tremendous use of music in worship today is rooted in the Charismatic movement. People are singing again and they are being blessed through the ministry of song. And it is not a professional presentation by someone else. People in the congregation are taking part. They are expressing themselves in worship as never before."

Dit is egter nie so voor die handliggend dat die invloed van die charismatiese die enigste stimulus is vir die aandrag van lidmate (en by name die jeug) vir groter erns wat betref die lofprijsing en aanbidding nie. *"Dit bly egter 'n ope vraag hoeveel*

lidmate (veral die jeug) die kerklied en sang in gereformeerde kringe krities bejeën juis vanweë die aanklank wat hulle vind by 'n liturgie van die Charismatiese beweging wat spreek van 'heartfelt praise and worship' (Huisamen 1994 : 45).

Dis jammer dat daar soms (hoofsaaklik) op negatiewe en afkeurende wyse verwys word na sekere liedere wat hulle daartoe leen om die gees van lofprijsing en aanbidding te dra. So spreek Barnard (1981 : 581) hom as volg uit oor die verantwoorde en prinsipiële antwoord op die vraag na die *waarom, wat en hoe* ons sing :

*"Die antwoord op hierdie vraag word meer ingewikkeld omdat ons mense vandag, veral die jongmense, 'n nuwe tipe sang en musiek gereeld hoor en so ongemerk leer liefkry het en hierdie sang en musiek in die erediens wil inbring - **popsang en popmusiek**. Hierdie versoeke vind vanuit verskillende oorde **onnadenkende** voorsprake - deur die pers, maar ook deur **sogenaamde** geestelike leiers en deur enkele predikante. Dit word gesien as 'verlig', 'kontemporêr', 'byderwets', 'modern' en 'geestelik'. Diegene wat nie daarmee saamgaan nie, word **afgemaak** as 'verkramp', 'verouderd', 'onevangelies' en as sonder 'nuwe lewe'. **Sonder die nodige beoordeling** word hierdie liedere gesing en geleer. Dit word geneem uit allerlei bundels en **bundeltjies** dikwels van **bedenklike** herkoms. Die ergste is dat dit afgespeel word teen die kerk se offisiële lied." (my beklemtonings - DCT)*

Elders maak Barnard (1981 : 599vv) die uitsprake dat popsang poëties minderwaardig is, dat die angel (naamlik die beatritme) ander emosies opwek as wat hoort by aanbidding in die erediens, dat woorde (altyd) ondergeskik is aan die melodie en musiek, dat godsdiens afgekraak word, dat die Bybelse belydenis al meer "vervlugtig", dat die klem verskuif van God en sy Woord na die mens en sy verlangens, dat dit gebruiksmusiek of vermaaklikheidsliedjies is, dat dit "eendagsliedere" of "eendagsvlieë" is en dat popsang en -musiek kerkmense uit die eredienste weggedryf het.

Viljoen (1997 : 47) onderskryf hierdie standpunt :

"Dit lei geen twyfel nie dat vermaak een van die hoofkarakteristieke van popmusiek is. Plesier en bevrediging op die mees onmiddellike vlak, emosionalisme en die negering van die intellek is alles deel van die wyse waarop die popmusiekkultuur verskynsels tot die vlak van goedkoop vermaak reduseer...."

Sy beweer verder dat popmusiek bewustelik 'n atmosfeer skep wat onvriendelik staan teenoor kwaliteit, dat middelmatigheid die hoofnorm is, aangesien die naam van hierdie genre juis 'n aanduiding is van hoe vinnig daarmee weggedoen moet word ten gunste van 'n volgende nuwe produk vir die grootste kopersmark.

2.1.3 Lofprysing en aanbidding binne en buite die erediens

Dié oorwegend negatiewe beoordeling van vernuwing op die terrein van lofprysing en aanbidding kan deels toegeskryf word daaraan dat lofprysing en aanbidding heel dikwels gelokaliseer word - en daarmee saam binne die speelruimte van die formele erediens ingeperk word - en al te maklik direk verbind word net aan sang en musiek, weer eens gekoppel aan die erediens.

In baie gevalle is die benaming "voorafsang" by eredienste bloot vervang met die term lofprysing en aanbidding, of is net een of twee liedere meer in die erediens ingevoeg om daarvan 'n lofprysings- en aanbiddingsdiens te maak. Maar in wese het niks verander nie. In ander gevalle word sogenaamde spesiale dienste aangebied waartydens "gaskunstenaars" van buite die gemeente optree, terwyl die gemeente meer toeskouers as deelnemers word.

Dis geen geheim nie dat die tradisionele gereformeerde erediens vir baie lidmate - en baie beslis vir die moderne jongmense - min bekoring inhou.

"Die erediens 'n fees ? Die saam noem van 'erediens' en 'fees' is vir vele 'n

onbegryplike teenspraak. Dit kom daarvan dat daar groot misverstand kan bestaan oor wat verstaan word onder die erediens of onder 'n fees, of by albei. In die verwagting van soveel lidmate en predikante, en in die werklike ervaring elke week, is die erediens 'n somber, doodernstige en 'n droewige gebeurtenis. Dit word gedoen as 'n swaare plig; dit word beheers deur 'n stemming van treurigheid, rou, dood en lewensontvlugting. Vir lang eeue in die geskiedenis van die kerk is hierdie somber en vreugdelose opvatting van die erediens ongelukkig die heersende patroon.” (Barnard 1981 : 470)

Die kerk is 'n plek vir “stigtelikheid”. Dinge soos hande klap, hande opsteek, hardop beaam, uitbundige vreugde en selfs voorafsang - veral by die oggenddiens - is in talle gemeentes ongehoord. Hierdie siening van die erediens het tot gevolg dat lidmate in die diens “afskakel”. Daar word verwys na die “worship buttons” (Huisamen 1997 : 22) van kerkgangers. Buite die kerk sal mense dalk nog lag en gesels, maar die oomblik wanneer hulle by die voorportaal van die kerk instap, sien jy baie strakker en “vromer” gesigte. In die gereformeerde tradisie word gepraat van die gedempte vreugde wat glo pas by mense wanneer hulle in die erediens in die teenwoordigheid van God kom.

Dit is daarom in 'n sekere sin te verstane dat die gedempte vreugde ook 'n dempende invloed sal hê op die manier waarop gemeentes die Here loof en prys. En omdat die erediens vir baie hoofsaaklik om die Woordverkondiging draai (Huisamen 1997 : 24), neem al die ander liturgiese elemente ondergeskikte plekke in. Dit geld ook die musiek en die lied. Lofprysing en aanbidding in die erediens is bloot 'n noodsaaklike deel van die liturgie, *“'n geleentheid om bene te rek of iets waarmee die preek aangevul kan word.”* (Huisamen 1997 : 21)

Lidmate se siening omtrent en belewenis van die erediens - en daarmee saam van lofprysing en aanbidding - maak dit baie moeilik om die oortuiging te deel dat lofprysing en aanbidding nie die eksklusiewe aanspraak van die erediens is nie,

maar moet uitloop op 'n lewenswyse (ook buite die erediens) van lof en aanbidding. (Nel 1987 : 6; Holland 1999 : 2)

2.1.4 Musiekbeleid en die keuse van liedere wat geskik is vir lofprijsing en aanbidding

Een van die tekortkominge in die kerk vandag is dat jongmense voel dat hulle sêlf nie inspraak het in die musiekbediening van die kerk nie. Kerkmusici en teoloë meen dalk dat hulle met die tradisionele liederbundels genoeg aansluit by die leef- en denkwêreld van die kind, maar daar bestaan tog ernstige leemtes wat nog nie aangespreek is nie. Daar word **oor** hulle en **vir** hulle gepraat en selfs voorspraak gemaak, maar selde **mê**t hulle. Hulle word bitter min die geleentheid gebied om self insette te lewer (Holland 1999 : 6).

Naas 'n kerk se teologie en belydenis, moet sy aard en samestelling ook weerklank vind in die keuse van musiek en liedere wat geskik is vir lofprijsing en aanbidding. Anders gestel : met sy belydenis as grondslag, moet die behoeftes van al die mense wat deel uitmaak van die kerk, gereflekteer word in die program vir die uitlewing van die bepaalde belydenis.

Dit geld ook die sogenaamde musiekbeleid van 'n kerk. As lofprijsing en aanbidding 'n prioriteit op sy agenda is wat in gehoorsaamheid aan die Skrif en in gehoorsaamheid aan die Heilige Gees beoefen word, moet dié beleid van so 'n aard wees dat dit meer inklusief as eksklusief sal wees. Dit moet nie al moeiliker gemaak word om liedere en musiek geïnkorporeer te kry nie, maar alles behoort in die werk gestel te word om die liedereskat te verruim met die oog daarop om al meer, binne die belydenis van die kerk, mense - en ook hulle uiteenlopende musieksmaak - te akkommodeer.

Daar behoort deeglik rekening gehou te word met die groot verskeidenheid tussen

mense, veral ten opsigte van musieksmaak en -opvoeding. Hierby moet die kloof tussen die tradisionele kerkmusiek en die moderne leefwêreld se musiek in gedagte gehou word. Die vernuwing van die kerklied sal 'n voortgaande proses moet bly om dit vir die gemeente moontlik te maak om dit te verstaan en te beleef.

Sonder om eensydig alles wat tradisioneel deel van die kerk se liedereskat is te kanoniseer of te verketter, is dit nodig om ook krities te evalueer in watter mate die bestaande liedereskat - wat die stempel van goedkeuring van die musiekbeleid dra - kan kwalifiseer as egte lof- en aanbiddingsliedere. Daar bestaan 'n hele aantal Gesange waarin lof aan God voorkom - vir sy genade, regering en sy koningskap. Huisamen (1994 : 349vv) merk hieroor op :

*"Dit is egter opmerklik dat die lofprijsing en aanbidding deurgaans in die **meervoud** is. Die ek - liedere waar die aanbidder sy aandag volledig op God fokus...en wegkyk van homself, is egter soek. Behalwe Gess. 182 en 183 is daar ook weinig voorbeelde van lofprijsing- en aanbidding wat genoem kan word. Dit versterk die vermoede dat die Gereformeerde tradisie inherent mank gaan aan 'n lofprijsings- en aanbiddingskultuur. In dié opsig stel die Jeugsangbundel (2) 'n navolgingswaardige voorbeeld. In liedere soos : 1 : 1, 3; 12; 17 : 1, 2; 18; 31 : 1, 2 en 3 word die **doksologie as 'n persoonlike (individuele) gerigtheid op en verering van God ten volle verdiskonteer.**"*

Hy maak dan ook 'n aanbeveling dat met die hersiening van die Gesangbundel meer lofprijsing- en aanbiddingsliedere opgeneem sal word waarin meer gekonsentreer sal word op liedere wat tot God gerig is as wat oor Hom handel en dat ook aandag geskenk sal word aan die verhouding tussen ek - liedere en die ons - liedere.

Vervolgens word verwys na Skriftuurlike en teologiese gegewens rakende lofprijsing en aanbidding, sonder om noodwendig prioriteit te gee aan die ek - of die ons - liedere. (Kyk na 2.2.1.1 op p 18)

2.2 TEOLOGIESE OORLEWERING

Volgens Zeffass se model word Praxis 1 beïnvloed en grootliks bepaal deur 'n hermeneutiese raamwerk waarbinne die Skrifgegewens en belydenisskrifte geïnterpreteer word. Daarom is dit nodig om na te gaan watter Bybelse aanduidings gevind word vir lofprijsing en aanbidding, asook hoe dit in die belydenisskrifte verwoord is en teologies en kerkhistories verstaan is.

2.2.1 Skriftuurlike gegewens

Binne die beperkte omvang van 'n navorsingstudie soos hierdie kan daar nie 'n diepgaande studie gemaak word van elke woord en uitdrukking wat te make het met lofprijsing en aanbidding nie. Hier word gepoog om 'n redelike oorsig te gee oor Bybelse gegewens rakende lofprijsing en aanbidding, sonder dat aanspraak gemaak word op volledigheid.

2.2.1.1 Ou Testamentiese gegewens

Op semantiese vlak is daar woorde en kombinasies van woorde wat dwarsdeur die Ou Testament, en by name veral in die Psalms, voorkom om die mens se reaksie op God se goedheid, liefde, vergifnis en wese te probeer verwoord. In sommige gevalle is dit die uitinge van individue in hulle alledaagse lewens op 'n heel persoonlike vlak. In ander gevalle blyk 'n korporatiewe inslag waar dit in ruimer verband beleef word. Baie maal staan dit in noue verband tot die kultus, waar dit gepaard gaan met sekere religieuse rituele en simbole.

Die volgende word meermale gebruik :

Die werkwoord הלל, met die afgeleide selfstandige naamwoord תהלה, kan die betekenis dra van loof en prys. Voorbeelde hiervan word aangetref in 1 Kron 16 :

4; 23 : 20; Neh 5 : 13; Ps 22 : 24, 27; 35 : 18; 56 : 5; 63 : 4; 69 : 31, 35; 74 : 21; 146 : 2. In al bogenoemde verwysings is die Here die direkte of indirekte objek van die lof en prys.

Die werkwoord ידה dra die volgende betekenismoontlikhede : loof, prys, dank en bely. Voorbeelde hiervan word gevind in Gen 29 : 35; 2 Sam 22 : 50; 1 Kon 8 : 33, 35; 1 Kron 16 : 7, 8, 34, 35; Job 40 : 9; Ps 7 : 18; 9 : 2; 45 : 18; 49 : 19; 100 : 4; 105 : 1; Jes 12 : 1, 4; 25 : 1. Weer eens is die Here die Een aan Wie die lof gerig word.

Een van die betekenismoontlikhede van die werkwoord ברך is om God te loof en te prys. Voorbeelde hiervan kom voor in Gen 24 : 48; Deutr 8 : 10; Jos 22 : 33; Rig 5 : 2, 9; Ps 66 : 8; 68 : 27; 103 : 1, 20 - 22; 104 : 1, 35; 135 : 19vv; 100 : 4. Nog eens is God die objek van hierdie werkwoord.

Die werkwoord רנן word heel dikwels vertaal met die woorde *jubel* en *juig*. Voorbeelde hiervan kom voor in Lev 9 : 24; Job 38 : 7; Ps 35 : 27; 51 : 16; Jes 12 : 6; 35 : 6; 42 : 11; 44 : 23; Sef 3 : 14; Sag 2 : 14. In al hierdie gevalle is die werkwoord intransitief en word die reaksie van die subjek van die jubeling weergegee, asook die aanleidende rede, gewoonlik aangedui met כי.

Die werkwoord רוע dra ook die betekenis van *juig* of *toejuig*. Voorbeelde hiervan kom voor in Ps 65 : 13; Jes 44 : 23; Sef 3 : 14; Sag 9 : 9. Die werkwoord word intransitief gebruik, soms gevolg deur כי om uitdrukking te gee aan die rede waarom gejuig behoort te word.

Die werkwoord שמח dra die betekenis van bly wees oor of verheug wees in of voor die Here. Voorbeelde hiervan kom voor in Lev 23 : 40; Deutr 12 : 12, 18; 16 : 11; 27 : 7; 33 : 18; Rigt 9 : 19; 1 Sam 6 : 13; 11 : 9; Ps 32 : 11; 35 : 19, 24; 38 : 17; 40 : 17; 63 : 12; 64 : 11; 66 : 6; 68 : 4; 70 : 5; 68 4; 70 : 5; 85 : 7; 104 : 31; 122 : 1; 149

: 2; Spr 5 : 18; 23 : 24; Jes 9 : 2; 14 : 8; 39 : 2; Joël 2 : 23.

Die werkwoord צהל dra ook die betekenis van juig. Voorbeelde hiervan kom voor in Jes 12 : 6; 24 : 14; Jer 31 : 7. Behalwe vir laasgenoemde verwysing, word hierdie werkwoord gebruik om oor die Here te juig.

Die werkwoord רום dra in Eks 15 : 2; Job 12 : 4; Ps 30 : 2; 34 : 4; 99 : 5, 9; 107 : 32; 118 : 28; 145 : 1 en Jes 1 : 2 die betekenis van verhoog, roem, prys, lof verkondig, met as direkte of indirekte objek die Here.

Die werkwoord שחא word gebruik as terminus technicus vir neerkniel of neerbuig in aanbidding op 'n hele aantal plekke soos byvoorbeeld Gen 22 : 5; 24 : 26; 47 : 31; Neh 8 : 6; Ps 5 : 8; 99 : 5, 9. Telkens is die Here, of dit wat Hy gedoen het, die motivering vir die mense se reaksie.

2.2.1.2 Nuwe Testamentiese gegewens

Die selfstandige naamwoord εὐφροσύνη in Hand 2 : 28 dra die betekenis van vreugde of blydschap. Die werkwoord wat hiermee verband hou, is εὐφραίνομαι. Dit dra die betekenis van verbly in Hand 2 : 26; Rom 15 : 10. Dié blydschap spruit uit die besef van die mens van die teenwoordigheid van die Here.

Die werkwoord χαίρω wat in Kol 1 : 24 en 2 Kor 6 : 10 gebruik word, dui op blydschap ter wille van wat die Here in lewens doen ten spyte van die opoffering daaraan verbonde.

Die werkwoord συνήδομαι, soos dit in Rom 7 : 22 gebruik word, verwys na blydschap as die gevolg van een of ander ervaring of toestand. Nie 'n blydschap wat afhang van 'n subjektiewe gevoel nie, maar aangewakker deur 'n eksterne bron.

Die werkwoord ἀγαλλιάω dra die betekenis van groot vreugde en blydschap te ervaar, dikwels gepaardgaande met verbale uitdrukking en ooreenstemmende liggaamlike beweging. Voorbeelde hiervan word aangetref in Luk 1 : 47 en Hand 2 : 26.

Nog 'n werkwoord wat blydschap uitdruk, gepaardgaande met spring of dans as uitdrukking van vreugde, is σκιρτάω, soos dit voorkom in Luk 6 : 23. Die motivering hiervoor is geleë in die besef by die mens van wat God aanbied.

Woorde wat te make het met prys, is :

αἰνέω en variante soos dit voorkom in Luk 2 : 13; 18 : 43; Efes 1 : 6 en Hebr 13 : 15 waarmee die voortreflikheid van God besing word

εὐλογέω en variante soos dit voorkom in Mark 14 : 61; Jak 3 : 9 en Open 5 : 13 waarmee oor die goedheid van die Here gepraat word

δοξάζω en variante soos dit voorkom Luk 17 : 18; 2 Tess 1 : 12 en 1 Petr 1 : 8 waarmee aangedui word dat God en Jesus eer waardig is en verheerlik moet word

μεγαλύνω soos dit voorkom in Hand 10 : 46 waarmee die klem geplaas word op die grootheid van God

ἀλληλουϊά soos dit voorkom in Open 19 : 1

ᾠσαννά soos dit voorkom in Matt 21 : 9 en Mark 11 : 9, 10 wat liturgiese betekenis gekry het as "prys God"

'n Woord wat die betekenis dra van eer, verhoog of verheerlik, is :

στεφανόω soos dit voorkom in Hebr 2 : 9 waarmee besondere eer gebring word aan Jesus omdat Hy die dood oorwin het

Woorde wat te make het met *aanbidding*, waarmee aangedui word dat mense in eerbied voor God neerbuig of neerval, is :

προσκυνέω soos dit voorkom in Matt 2 : 2 en Open 3 : 9. Hier gaan dit beide oor

‘n liggaamshouding, sowel as ‘n ingesteldheid van eerbied teenoor God

σεβόμεαι en variante soos dit voorkom in Hand 17 : 23; 18 : 13 en Rom 1 : 25

φοβέομαι en variante soos dit voorkom in Luk 1 : 50; Hand 9 : 31; 13 : 16 en Heb 12 : 28

κάμπτω τὸ γόνυ soos dit voorkom in Rom 14 : 11 waarmee aangedui word dat die knie sal buig voor die Here as teken van aanbidding en eerbied

ὀνομάζω τὸ ὄνομα κυρίου soos dit aangetref word in 2 Tim 2 : 19 waarmee die bedoeling weergegee word van iemand wat die Here aanbid of aan Hom behoort

Naas bogenoemde verwysings na woorde en uitdrukkings wat baie direk en pertinent lof en aanbidding uitspel, is daar in die diskussie oor dié onderwerp deur die eeue sekere afleidings en konklusies gemaak uit Skrifgedeeltes, afsonderlik, of in kombinasie met ander, wat vervolgens as teologiese interpretasies behandel word.

2.2.2 Teologiese interpretasies

Lofprysing en aanbidding begin nooit by iets wat ‘n mens vir God wil aanbied nie. Dit begin altyd by Hom. Die kern gaan oor die erkenning van Wie Hy is en wat Hy alles aan die mens gee en vir die mens beteken. Dit moet altyd deur die Gees en in waarheid geskied (Joh 4 : 24; Carson 1993 : 62vv).

2.2.2.1 Begroning

Die Heilige Gees maak ware lof en aanbidding moontlik :

Hy maak vry en verander mense om aan die beeld van Christus gelyk te word (2 Kor 3 : 17v)

Hy maak dat mense hom met hart en verstand kan loof en aanbid (1 Kor 14 : 15; Efes 6 : 18)

Hy tree in vir gelowiges en vestig hulle aandag op die waarheid van die Woord

(Rom 8 : 26; Open 2 : 7, 11, 17, 29; 3 : 6, 13, 22)

Om in waarheid te loof en aanbid beteken om dit te doen op 'n wyse wat ooreenstem met God se openbaring in en deur sy Woord. Daarom moet dit altyd:

Teologies - vanuit die werk van die Vader - begrond word. Hy wat 'n verbond van genade met mense aangaan en aan hulle 'n kultuuroopdrag gee om alles tot hulle beskikking te gebruik om Hom te verheerlik (Barnard 1981 : 68vv)

Christologies - vanuit die werk van die Seun - begrond word. Sy verlossings- en versoeningswerk het die grondslag gelê en gee die vrymoedigheid (Hebr 10 : 19vv) vir danksegging, lofprysing en aanbidding. Hy is die Middelaar deur Wie ons lof en aanbidding vir God aanneemlik word (Barnard 1981 : 111vv).

Pneumatologies - vanuit die werk van die Heilige Gees - begrond word. Die Heilige Gees wat van die Vader en die Seun uitgaan se koms na hierdie wêreld is 'n feit wat eenmalig plaasgevind het (Barnard 1981 : 118vv).

"Daar hoef nie gebid en gewerk en gesing te word vir telkens 'n nuwe uitstorting van die Gees nie. Wie die Pinksterfeit telkens wil herhaal, misken hierdie heilsfeit. Wel kan daar gebid en gewerk word vir 'n werking van die Gees waar Hy nog nie gewerk het nie of vir 'n verdere deurwerking in die lewens van mense of van die kerk." (Verslag 1992 :20)

Die Gees werk nie los van of aanvullend tot die verlossingswerk van Christus nie, maar kom die werk van Jesus waarmaak in mense se lewens. Hy eis die hele lewe van die gelowige op, ook waar dit lof en aanbidding raak. Dit raak die hele mens met denke, emosies en wil sodat daar nie 'n eensydige verstandsbevrediging is nie, maar ook nie 'n oppervlakkige sentimentaliteit nie. Die siening van die Heilige Gees en sy werk speel ook 'n belangrike rol in die bepaling van die aard van spiritualiteit, wat ook uitmond in die keuse en aard van liedere wat gesing word, asook die wyse

waarop dit gesing word en geleenthede vir lofpysing en aanbidding ingerig word.

2.2.2.2 1 Korintiërs 12

Holland (1999 : 2vv) verwys na die liggaam-metafoor in 1 Kor 12 om die klem daarop te laat val dat voorsiening gemaak moet word vir die verskeidenheid - ook die verskeidenheid van behoeftes en aanslag ten opsigte van lofpysing en aanbidding - binne die samekoms van die kerk. Hy verwys veral na drie belangrike sake in verband met christelike byeenkomste :

Die werklikheid van die teenwoordigheid van die opgestane Christus in hulle byeenkomste en lewens. Hy koppel dit aan sekere belangrike gebeure soos :

- Deur die breek van die brood (Hand 2 : 46; 20 : 7, 11; 27 : 35) en die Nagmaal (1 Kor 11 : 23 - 26) het hulle deel gehad het aan die liggaam van Christus (Carson 1993 : 56, 75, 80)

- Hulle samekomste (Foster 1982 : 29) was 'n afbeelding van hulle deelname aan die eskatologiese gemeenskap (Matt 18 : 20; Hebr 10 : 24, 25; 12 : 22 - 24)

- Dissipelskap is 'n baie belangrike faset, deurdat nie alles van die prediker ver wag word nie, maar dat daar diens aan mekaar is, asook 'n verbintenis aan die gemeenskap onder heerskappy van God

- Getuienis word gelewer deur gewone mense (leke) van wat God in hulle lewens aan die doen is

- Daar is 'n eerlike omgang met die Woord sodat die Skrif altyd die basis bly in die belewenis van Christus se teenwoordigheid en dit nooit verval in 'n soort emosionalisme nie

Die opbou en toerusting van gelowiges (Peterson 1993 : 82)

- In 1 Kor 14 word dié saak ses maal genoem. In vers 26 word onder andere 'n psalm en 'n onderwysing genoem met die een doel voor oë : "tot opbou

van die gemeente.”

In Efes 4 : 11 – 13 word klem gelê op die opbou deur diens aan mekaar met hulle verskillende gawes ter wille van die eenheid en volwassenheid in geloof (Carson 1993 : 78)

Lidmate moet uitgedaag word om self deel te hê aan die opbou en toerusting deur hulle gawes tot mekaar se beskikking te stel. (Foster 1982 : 19vv)

Die gerigtheid op die wêreld waardeur die heerskappy van Christus bevestig word.

Die kultiese mag nooit 'n veilige ontvlugtingsoord uit die wêreld word nie (Burger 1999 : 128). Dit sou on-Bybels wees wanneer gesamentlike lofprysing en aanbidding losgemaak word van die lof en aanbidding van die daaglikse lewe. Paulus gebruik die kultiese lof- en aanbiddingstaal om diens in die wêreld te fundeer en te beskryf in Fil 2 : 12 – 18; 2 Tim 4 : 6 – 8; 2 Kor 2 : 14 – 17 en Rom 12 : 1, 2 waar die gedagte van offer in noue verband staan tot die fokus op die wêreld.

Die klem moet verskuif van *watter wyse* van lofprysing en aanbidding, na *by watter bedieninge* die kerk betrokke is ook in die week. Daarom moet veral jongmense in die korporatiewe lofprysing en aanbidding sò opgebou word in die besef van hulle identiteit as sout en lig in die wêreld, dat hulle dit aktief en prakties kan gaan uitleef in die wêreld.

Al drie hierdie aspekte is verwant aan mekaar en help om 'n balans te handhaaf in lof- en aanbiddingsgeleenthede.

2.2.2.3 Efesiërs 5 en Kolossense 3

Twee verdere Skrifgedeeltes figureer baie prominent in die teologiese beredenering van die funksie van lofprysing en aanbidding (Strydom 1984 : 35 – 51).

In **Efes 5 : 18 - 20** staan die volgende : *"...Nee, laat die Gees julle vervul, en sing onder mekaar psalms, lofgesange en ander geestelike liederen; sing met julle hele hart tot eer van die Here. Dank God die Vader altyd oor alles in die Naam van ons Here, Jesus Christus."*

Hier word 'n verband gelê tussen Geesvervulling en (liturgiese) sang. 'n Mens vol van die Heilige Gees sing noodwendig tot lof van die Here (Ladd 1974 : 348). Dis egter nie bloot sang ter wille van sang nie; dit gaan ook oor die onderlinge opbou van mekaar as lede van die liggaam van Christus (Hendriksen 1972 : 238w). Dit bring Huisamen (1994 : 7) daartoe om te konkludeer dat die kerklied 'n koinoniale funksie het. *"Die lied is nie 'n individuele sielsuiking, 'n saak tussen God en mens alleen nie, maar wel 'n gemeente - aangeleentheid."*

Sommige verklaarders probeer om die psalms, lofgesange en ander geestelike liederen as drie verskillende soorte liederen te onderskei.

"Veel eerder moet die rede vir die drie terme gesoek word in die gedagte van volheid. Uit die rykdom en volheid van die Heilige Gees sing ons sodat ons daardeur as gemeente mekaar kan opbou. Myns insiens moet ons met die beskouing van Van Roon volstaan : 'De drievoudige opsomming is geen systematiese rubricering, maar wil slechts alle liederen omvatten die in de samenkomsten der gelovigen gehoord moeten worden'". (Huisamen 1994 : 8, 9)

In **Kol 3 : 16** staan daar : *"Die boodskap van Christus moet in sy volle rykdom in julle bly. Leer en onderig mekaar met alle wysheid. Met dankbaarheid in julle harte moet julle psalms, lofsange en ander geestelike liederen tot eer van God sing."*

Ook hier is sprake van psalms, lofsange en ander geestelike liederen.

*"Die bedoeling is duidelik, naamlik dat die lied in Kol 3 : 16 verbind word met die **lerende en onderrigende woord van Christus**. Dit beteken dat die*

*karakter van die lied in die liturgie op verrassende wyse onderstreep word..... In teenstelling dus met Ef. 5 : 19 waar sprake is van die koinoniale funksie van die lied, het ons in Kol. 3 : 16 'n voorbeeld van die **kategetiese** en **pastorale funksie** van die lied.” (Huisamen 1994 : 10).*

Volgens bogenoemde twee gedeeltes verteenwoordig die kerklied 'n vertikale en horisontale dimensie. Dis doksologies, maar het ook koinoniale en kategetiese elemente. (Ladd 1974 : 390)

Pass (1985 : 144vv) trek die volgende konklusie ten opsigte van die sogenaamde kategorieë van liedere :

“These observations suggest that psalmlike, songlike and hymnlike compositions may represent certain basic orientations to scripture by which the church down the ages has attempted to allow the message of Christ to dwell richly in its different processes of communication. These rough distinctions neither can nor should be pressed any further than this. They are of no more and no less than heuristic value in providing some kind of orientation for the use of scripture in the church’s music - making.”

Ook oor die gerigtheid van die liedere merk hy op dat dit in wese tweeledig is, naamlik tot God en tot mekaar. Hierdie dubbele gerigtheid stem ooreen met wat omskryf word as *koinoniale* en *leitourgiese* musiek. Volgens hom is daar egter ook nog 'n derde soort musiek, naamlik die *kerugmatiese*. (Pass 1985 : 145v)

Onder kerugmatiese musiek resorteer *“music which proclaims one or other aspect of the gospel as witnessed to in the Bible. It must proclaim the gospel boldly, openly, sincerely and frankly.”* (Pass 1985 : 153)

Kerugmatiese musiek bestaan ter wille van 'n gehoor en word gewoonlik deur 'n koor of sanggroep “voorgedra”.

Koinoniale musiek

"being the musical expression of the koinoniac mode as the affirmation of fellow believers, exists to articulate every aspect of our common life in Christ as a common life characterized by a unity-in-diversity Koinoniac music which polarizes and alienates people is not koinoniac music." (Pass 1985 : 155v).

'n Voorbeeld van hierdie musiek is waar die voorganger 'n vers van 'n lied sing en die gemeente nooi om die refrein saam te sing. So is die antifoniese en responsoriese sing van liedere ook deel van hierdie musiek.

Om te begryp wat met leiturgiese musiek bedoel word, moet verstaan word wat Hengel, soos aangehaal deur Pass (1985 : 158vv), daaronder verstaan. Hy verwys na die gebruik van die uitdrukking *εν ἀγαλλιάσει* in Hand 2 : 46. Die afleiding wat hy maak, is dat vroeëre christelike musiek gekenmerk is deur blydschap, asook deur eenvoud. Dit bestaan uit "prayer music" en "praise music", waarin God direk aangespreek en gedank word. Dit sluit in beide die rasonale en ekstadiese (emosionele) vorm van aanbidding en lofprysing in (1 Kor 14 : 15)

"These three types of church music, then, represent three different musical address - situations and provided they are informed by the 'correct' biblical and theological content, they can (according to this theory), materially assist the church in fulfilling its mission. They are not to be thought of as 'watertight' categories but rather as points on a continuum." (Pass 1985 : 161v)

Teologiese interpretasies is enersyds die produk van 'n kerk se omgang met en verstaan van die Woord. Andersyds het (nuwere) teologiese interpretasies ook 'n vormende en soms vernuwende uitwerking op die kerk se verstaan van homself.

Dit is dus ook gepas om deeglik kennis te neem van die heersende "kerklike"

siening ten opsigte van lofprijsing en aanbidding.

2.2.3 Ekklesiologiese begronding van lofprijsing en aanbidding

Die Gereformeerde siening van kerk-wees behels sekere kenmerke waaraan voldoen moet word, naamlik

- Die suiwer bediening van die Woord
- Die suiwer bediening van die sakramente
- Die toepassing van die kerklike opsig en tug (NGB Artikel 29)

Dit impliseer 'n sekere hermeneutiese verstaan van elk van bogenoemde begrippe. Dit is in 'n sin die samebindende faktor vir lidmate uit dié tradisie, ook wanneer dit lofprijsing en aanbidding raak. Daarom is dit belangrik dat die Gereformeerde belydenis gehandhaaf word in :

- die spiritualiteit van die geloofsgemeenskap - die plaaslike gemeente
- die formulering van 'n kerksangbeleid
- die breër kerkverband
- ekumeniese verband

'n Gereformeerde belydenis veronderstel 'n eiesoortigheid, nie noodwendig 'n eensoortigheid nie. Selfs binne die Gereformeerde tradisie bestaan nie eenstemmigheid oor byvoorbeeld die definiëring van goeie kerkmusiek nie. Die beoordeling hiervan - soos onder andere die spanning tussen die tradisionele en kontemporêre (Holland 1999 : 13) - bly in 'n groot mate baie subjektief.

In dié verband is dit uiters noodsaaklik - en selfs onontbeerlik - dat die kerk sy eie en unieke identiteit en visie sal (her)ontdek en bevestig. Burger (1999 : 42vv) skryf breedvoerig hieroor. Slegs 'n aantal relevante sake sal daaruit hier aangehaal word.

Vir die visie van 'n kerk en gemeente is dit belangrik om te begin by God en sy *plan met die wêreld* - soms genoem sy "koninkryk" (Foster 1982 : 23vv). Nie al die stories

van gemeentes (ook in Bybelse tye) is presies dieselfde nie, en daarom moet geloofsgemeenskappe die visie van hulle gemeente vir hulle eie situasie nuut verstaan en op 'n kreatiewe manier konkreet maak. Dis nodig om te weet dat :

".....geloofsgemeenskappe onder die leiding van die Gees die vryheid - ons sou ook kon sê : die opdrag ! - het om op 'n kreatiewe manier nuut gestalte te gee aan die Bybelse visie van die kerk en sy werk....Dis belangrik om by te sê dat die kreatiwiteit waartoe die Gees ons lei, ons nooit losmaak van die Skrif, die tradisie, ander gelowiges en veral van Christus en die Vader nie. In die nuwe vorme wat deur die Gees geskep word, moet die Bybelse patroon altyd herkenbaar bly." (Burger 1999 : 47v)

Burger gaan verder deur daarop te wys dat vir die vorming van 'n Bybels-teologies-gefundeerde visie, gemeentes vier vrae deeglik moet oorweeg en beantwoord, naamlik :

Wie presies is ons ? (Identiteit)

Ons identiteit word bepaal deur ons verhouding met God deur Jesus Christus

Die internalisering en konkretisering van ons identiteit doen die Gees deur middel van middele soos die Woord en die samekomste en dit word gekanaliseer in bedieningspraktyke soos leitourgia, koinonia, kerugma en diakonia

Wat maak ons hier ? (Taak of missie)

As medewerkers van Christus moet ons binne en buite die kerk die verlossingsdade van die Here verkondig sodat 'n stukkende wêreld heel kan word en mense dissipels gemaak kan word

Sensitiwiteit vir mense en situasies is baie belangrik. In 'n wêreld wat al hoe meer globaliseer, moet makrotendense wat wêreldwyd aan die gang is, die mikrosituasie in 'n spesifieke geografiese area, asook mense raakgesien word sodat bepaal kan word watter invloed uitgeoefen kan word om hulle

met die evangelie te bereik.

Hoe presies gaan ons dié taak uitvoer ? (Bedieningsplan van die gemeente)

Die bedieningsplan behels die manier waarop die gemeente hulle missie ten uitvoer bring om mense tot geloof te bring

Hiervoor is die gemeente afhanklik van die werk van die Gees om hulle getuigenis uit te leef en so die wêreld te *(be)dien*, om die *(heils)middele* tot hulle beskikking, onder andere die prediking, sakramente, gawes, samekomste, te benut en om die *dienste* van die gemeente, by name leitourgia, kerugma, koinonia en diakonia op gebalanseerde wyse te laat funksioneer.

Twee fasette van die werk van die Gees moet altyd in berekening gebring word, naamlik *kontinuiteit* - getrouheid aan die werk van Christus - en *kreatiwiteit* - aanpasbaarheid rakende die vorm waarin die bediening gegiet word.

Wat gebeur rondom ons ? (Wie is die naastes in ons omgewing wat ons as gemeente die nodigste het ?)

Om die mense na wie ons uitreik te kan bedien, moet kennis geneem word van die feit dat die wêreld (omgewing) waarbinne ons leef, ook die inhoud en styl van ons bediening beïnvloed. Die bediening moet dus kontekstueel wees

Die belangrike vraag bly altyd wat die swaarste weeg : die Bybel of die konteks ? Vir gelowiges is dit altyd die Bybel - die boodskap - wat normatief is, hoewel die toepassing en implementering daarvan van konteks tot konteks mag verskil.

Dis belangrik vir die verstaan van die konteks op makro-, meso- en mikrovlak (Burger 1999 : 132vv), om 'n paar dinge in gedagte te hou : die tye waarin ons leef (en die gevoelens wat dit opwek); die vermoë om te kan onderskei tussen wat van kardinale belang is en wat minder belangrik is; begrip vir die verskeidenheid tussen mense, soos byvoorbeeld die gaping

tussen generasies met uiteenlopende ingesteldhede en belangstellings; kennisname van die verandering in kommunikasietegnologie en 'n beter verstaan van onself en die kerk van ons tyd (Foster 1982 : 74).

Met dit alles in gedagte, gaan die volgende hoofstuk juis fokus op die leefwêreld van die moderne jongmens, en hulle spesifieke behoeftes.

HOOFSTUK 3

BEHOEFTE VAN DIE MODERNE JONGMENS

"Christian scholars and pastors often critique culture, music, or television and make ethical judgments without full recognition of the cultural attitudes and biases hidden in their own subconscious." (Borgman 1997 : 62)

Om die behoeftes van die moderne jongmens enigsins te probeer verstaan en waardeer, is dit belangrik om die leefwêreld waarbinne hulle hulleself bevind, te beskryf. Op sigself is dit 'n omvangryke veld om te dek. In hierdie hoofstuk sal aandag gegee word aan drie fasette, naamlik kultuur, postmodernisme en generasieteorieë en spiritualiteitstipes.

3.1 Kultuur

Kultuur is aangeleerde sosiale gedrag, gebore uit basiese en universele behoeftes. (www.netculture.com) Dis die manier waarop 'n groep kies om 'n balans te vind en te handhaaf tussen hulle universele, menslike behoeftes, hulle geografiese ligging, die vlak van hulle tegnologie en hulle waardesisteem. (Borgman 1997 : 66)

Kultuur kan ook gedefinieer word as *"...more or less integrated system of ideas, feelings and values and their associated patterns of behavior and products shared by a group of people who organise and regulate what they think, feel and do."* (Hiebert soos aangehaal deur Tittley : www.btc.co.za/model/yculture.htm)

Daar kan na aanleiding van bogenoemde definisie drie dimensies onderskei word:

'n **Kognitiewe dimensie** dui op die kennis, die aannames en die oortuigings wat deur 'n groep gedeel word om kommunikasie en verstaan van die wêreld moontlik

te maak.

'n **Affektiewe dimensie** het te make met die gevoelens, houdings, smake, voor- en afkeure, die manier waarop vreugde en hartseer beleef word. Dit vind uiting in die maatstaf vir skoonheid, klere smaak, smaak ten opsigte van kos, huise motors en ander kulturele produkte. Gevoel vind veral uiting in kuns, literatuur, musiek, dans en drama.

'n **Waardebepaling dimensie** wat elke kultuur se beoordeling van die morele en immorele in menslike verhoudings in ag neem. Elke kultuur het sy eie morele kode en kultureel-gedefinieerde sondes. Sekere waardes word geheg aan beroepe, ekonomiese sukses, politieke mag, eer en aansien of die guns van God.

Kultuur manifesteer in gedrag en produkte. *"These are the manifestations of our culture that we can see, hear or experience through our senses."* (Tittley : www.btc.co.za/model/yculture.htm) **Gedrag** word kultureel bepaal. Sekere gedrag is ononderhandelbaar, terwyl in die alledaagse lewe keuses uitgeoefen moet word ooreenkomstig 'n stel riglyne vir aanvaarbare gedrag. Elke kultuur het maniere om hierdie gedrag te kontroleer wanneer die reëls gebuig word. **Produkte** is materiële dinge wat mense gebruik om hulle leefwêreld te orden en te beheer. Dit sluit artikels in soos motors, huise en rekenaars.

Menslike gedrag en produkte is ten nouste gekoppel aan die idees, gevoelens en waardes eie aan die mense wat deel uitmaak van dié spesifieke kultuur. Die verwantskap tussen 'n bepaalde betekenis, emosie of waarde en 'n sekere gedrag of kulturele produk word 'n **simbool** genoem. Elke kultuur het talle sulke simbole soos taal, skrif, padtekens en sirenes wat betekenis kry in die spesifieke kultuur waarbinne hulle gebruik word, juis omdat dit gedeel word deur dié betrokke gemeenskap. Dit maak die kommunikasie tussen mense moontlik.

Kultuur is ten nouste verbind aan individuele en universele behoeftes. Volgens Abraham Maslow, Gordon Allport en Arthur Glasser (soos aangehaal deur Borgman 1997 : 67) is die volgende die basiese behoeftes van mense :

- “to be fed, clothed, and sheltered (survival and security needs)*
- to be humanized or socialized - to know how to live and to discover who one is (growth and identity needs)*
- to belong, to be affirmed and supported, to love and be loved (affiliation needs)*
- to accomplish something significant (achievement needs)...”*

“Arrangements for the fulfillment of human needs, the socialization of the young, and the collective security of a community of human beings are the functions of a culture.” (Borgman 1997 : 66v)

Daar bestaan 'n ryke verskeidenheid van kulture. Borgman onderskei hoofsaaklik vier tipes (1997 : 71v) :

Dominante kultuur :

Dit word oorgeërf van tradisionele gebruike en oortuigings

Dit word geskep deur die ekonomiese en politieke maghebbers

Dit word aanvaar deur die gemeenskap as algemene kennis (“common knowledge”)

Dit word in stedelike gebiede oorgedra deur die massamedia

Subkulture :

Dit daag nie gesag uit nie, maar onderhandel opsionele style

'n Jeug - subkultuur mag die rug keer op volwasse verantwoordelikhede, smake, oortuigings en beperkings

'n Werkersklas - subkultuur mag hoër onderwys en professionalisme verwerp

Kontrakulture :

Dit bestry ("contest") dominante kultuur sonder om dit te wil vervang

Dit mag hulle skuldig maak aan werkversuim, vandalisme en dwelmmisbruik

Teen - kultuur ("counter culture") :

Dit daag nie net die dominante kultuur uit nie, maar wil ook waardes en instellings verander

Kommunes kan gesinne vervang; speel vervang werk en liefde of protes kan oorlog vervang

Radikale teen - kulture mag hulle wend tot revolusie

3.1.1 Jeugkultuur en subkultuur

"A subculture group is a social-cultural formation that exists as a sort of island or enclave within the larger society that forms when the larger culture fails to meet the needs of a particular group of people. They try to compensate for the failure of the larger culture to provide adequate status, acceptance and identity." (Tittley : www.btc.co.za/model/subcult1)

Holland (1999 : 1) skryf oor die behoeftes van jongmense : *"There is a strong argument, however, that, rather than dismissing young people's desires as narcissistic, we should pay attention to them, perhaps even to the extent of seeing youth as a type of subculture among us."*

Wat is die stimuli vir die vorming van sub-kulture ? 'n Aantal moontlike antwoorde kan gegee word :

Dit word geskep deur die media :

Jongmense word vandag gemanipuleer deur 'n industrie wat musiek, modes en beelde ("images") aan hulle bemark. Hierdeur word jongmense van die middele

voorsien om anders te wees. Die media het jongmense gehelp om rolmodelle, wat verskillende groepe verteenwoordig, te sien en met hulle te identifiseer.

Dit word geskep deur jongmense :

Die jeug gebruik die media om sin vir hulleself te skep deur die simbole te gebruik wat die media aanbied, byvoorbeeld haarstyle, kleredrag, musiek en taal, om hulle eie besondere styl te skep. Verder vra die jeug ander vrae oor byvoorbeeld God en godsdiens wat nie beantwoord word deur die tradisionele verklarings nie.

In die proses van volwassewording - wat insluit die aanleer van gedrag, waardes en morele reëls - vorm jongmense "halfweghuise" waarbinne 'n veilige ruimte geskep word om advies en kennis uit te ruil. Daar skep hulle kulturele ruimte vir hulleself teenoor die dominante middelklas-kultuur. So gesien, reflekteer hierdie subkulture die druk wat jongmense in die moderne samelewing ervaar, en probeer soms skoktaktiek soos met kleredrag, musiek ens.

Dit word geskep in reaksie op kulturele stress :

Oor die wêreld heen word die ouderdom waarop volwassenheid bereik word, voortdurend op arbitrêre wyse opwaarts aangepas. Alhoewel jongmense in ons kultuur onder druk geplaas word om volwasse te raak, neem dit al langer om dié doelwit te bereik (Nelson 1992 : 47). Kinders en adolessente word gedwing om in 'n pseudo - volwassenheid te moet lewe, aangesien ware volwassenheid net verder buite bereik raak. *"Since traditional rites of passage are being lost in this generational limbo, young people begin to create their own markers or rites of passage (including early and unprotected sex, wild drinking and driving, and other risky behaviors) that are not conducive to their growth and welfare."* (Borgman 1997 : 72)

“Globalization” help skep aan ‘n nuwe jeugkultuur :

Jeugkultuur het toenemend meer aanvaardend en akkommoderend geword ten opsigte van verskillende groeperinge in die gemeenskap. Alhoewel daar subkultuurgroepe is wat teen-kultureel in hulle optrede is, is daar ‘n sterk gevoel van verdraagsaamheid vir verskille en daar is ook die gevoel dat hierdie diversiteit selfs ‘n krag kan wees.

“Globalisation is a world in which cultures meet and appear on the whole to blend rather than fight. When cultures receive outside influences, they ignore some and adopt others, and then almost immediately start to transform them....It’s the event of cheap and ubiquitous information technologies that is dissolving our sense of boundaries. More and more television channels and the Internet have contributed to ... a ‘woven world’.” (Moffett 1999 : 2)

Vanweë wêreldwye kommunikasieskakelings is mense, kulture, gemeenskappe en beskawings wat vroeër min of meer geïsoleerd van mekaar bestaan het, nou in gereelde en bykans onvermydelike kontak met mekaar.

“Globalization” het te make met tegnologie en ideologie. So sou byvoorbeeld die impak van kapitalisme en die vryemark-stelsel heelwat kleiner in omvang gewees het sonder die tegnologiese vooruitgang. Sonder die oortuiging dat “globalization” in wese ‘n positiewe ontwikkeling vir die mensdom is, sou die globale impak soveel kleiner gewees het. *“Furthermore, it is important to note that Christianity has played an important role in the process of forming a global consciousness. The idea of **ecumene**, which may be translated as ‘the whole world’ has important roots in the New Testament itself.”* (Schweitzer 1998 : 69)

Veral vier aspekte was en is “dryfkragte” agter dié proses, naamlik politiek, ekonomie, tegnologie en media ontwikkeling. Dis veral die laasgenoemde twee, wat as gevolg van die uitwerking van veranderinge op politieke en ekonomiese terreine, sterk op die voorgrond getree het. (Moffett 1999 : 5)

Tegnologie het die oordrag van inligting tussen partye moontlik gemaak, baie maal binne breukdele van sekondes. Dit het die kommunikasiemiddele daargestel vir jongmense van dwarsoor die wêreld om verhoudings te bou oor kultuurgrense heen. Wat eers bundels ensiklopedieë beslaan het, kan deur die internet binne sekondes gevind word, en berekenings wat lank geneem het om gedoen te word, kan tans blitsvinnig gemaak word.

Jongmense sal in toenemende mate belangrike verhoudings met jongmense in ander kontinente hê. Terselfdertyd sal hierdie interaktiewe kommunikasie en informasie 'n baie groot invloed hê op die vasstelling van hulle siening van hulle wêreld.

“ Just as the global economy has created new border-less enterprise opportunities, so technological communications are increasingly eliminating hierarchal control and replacing it with networking relationships. With the N-Generation (sien punt 3.2.3 van hierdie hoofstuk) their sources are not governed by the national government or press but by the young person with a computer and a modem.” (Moffett 1999 : 5)

Die Golf-oorlog, soos CNN en die BBC dit wêreldwyd uitgebeeld het, was die eerste oorlog wat plaasgeving het in die kollig van die *media*. Sederdien is die verwagting geskep van “lewendige” op-die-grond-verslaggewing. *“The flow of information by satellite has created a world where there are high demands in terms of instant decisions, actions and explanations. As a result prolonged careful analysis has been reduced which has had the tendency to remove the creativity of cautionary process.” (Moffett 1999 : 11)*

Satelliet-TV, spesifiek ontwerp vir jongmense, vind geweldige inslag. Hiervan is MTV 'n goeie voorbeeld van 'n wêreldwye musiek-televisiekanaal.

“MTV : Music Television is the first 24-hour video music network. Presented in stereo, MTV's overall on-air environment is unpredictable and irreverent,

reflecting the cutting edge spirit of rock 'n roll that is the heart of its programming. Through its graphic look, VJ's, music specials, documentaries, as well as its original strip programming, MTV has become an international institution of pop culture and leading authority on music. MTV is an advertiser-supported, basic cable service of MTV Networks." (Moffett 1999 : 12)

Uitsendings het op 1 Augustus 1981 begin met as teikengroep jongmense tussen 12 en 34. MTV bereik 301,2 miljoen huishoudings in 82 gebiede met 'n filosofie van: "Think globally, act locally." (Moffett 1999 : 12) Elke kanaal hou by die styl en program-filosofie van MTV terwyl plaaslike kulturele smake en musikale talent bevorder word (Case 1997 : 28v).

MTV spits hom veral toe op die bemarking van produkte. In Indië, byvoorbeeld, kan 15 - 34 jariges in 250 groot stede daaglik deur adverteerders bereik word. Die gevolg van die migrasie na hoofstede op soek na Westerse waardes en goedere, het tot gevolg dat baie hulle identiteit en filosofiese en godsdienstige bindings verloor het en dat juis dit toenemende konfrontasie tussen generasies veroorsaak het. (www.viacom.com)

'n Belangrike vraag wat gevra word, is : *"Will globalisation mean a gradual homogenisation of all 'local' cultures or does globalisation simply change the context in which localised cultures continue to exist, yet in a hybridised form ?"* (Moffett 1999 : 13). Die antwoord op hierdie vraag is nie heeltemal so voor die hand liggend nie. Mettertyd sal die uitwerking van "globalization" eers gesien en gemeet kan word, gewoonlik eers in retrospek.

Een van die aspekte wat in ag geneem moet word in 'n poging om dié vraag te beantwoord in die bespreking van "globalization" is die "status" van jongmense in hulle kulture. Hulle bevind hulle in 'n staat van oorgang ("transition") op pad na

volwassenheid. Met die uitbreiding van "globalization" word jongmense wat reeds kwesbaar in hulle eie kultuur is, nou blootgestel aan nuwe, eksterne wêreldwye ("global") belewenisse.

3.1.2 Jeugkultuur en Pop-kultuur

Soos reeds vermeld, word jongmense vandag beïnvloed deur tydskrifte, verskeidenheid van rock 'n roll, CD's en CD-ROM's, musiekkonserte en die Internet. Hulle leef in 'n kultuur van 'n spesifieke mode, die spesifieke motor en haarstyl.

"This culture is a swirling tornado of media and messages, moving so quickly youth leaders can never quite get it entirely in focus. Some observers label this reality postmodernism. According to this view, youth culture simply reflects a larger societal shift away from stable absolute values toward a virtual truth and virtual reality." (Dunn 1997 : 440)

Die media skep verskillende interpretasies van die werklikheid - wat om te glo, te dink en waaraan om waarde te heg. Niks is absoluut nie en jongmense is verward oor wie hulle is en hoe om mens te wees. Die industrie skep die kulturele produkte en skryf selfs voor hoe dit gebruik moet word. Te midde van individuele style en temas, vertoon die pop-kultuur 'n groot mate van "sameness". Daarom dat dit ook soms "massa-kultuur" genoem word (Viljoen 1997 : 39vv).

Populêre kultuur gebruik kommunikasie in die vorm van taal, geskrifte, film en musiek om identiteit te help skep. Verder word hierdie media aangewend om verhoudings en intimiteit te propageer as bloot gelykstaande aan fisiese of seksuele intimiteit. Jongmense word vervreem van volwassenes, soos ouers, met die gedagte dat intimiteit tussen ouers en tieners nie normaal is nie. Aangesien jongmense en volwassenes dikwels verskillende media gebruik vir inligting en vermaak, vergroot die gaping tussen generasies wat uiteindelik uitloop op 'n kommunikasiegaping.

Tegnologie kos geld. Om dus hierdie produkte rakende identiteit en intimiteit te bekom, vra 'n prys. Dit gaan nie soseer oor moraliteit of geestelike onderskeiding nie, maar oor hoe toegang verkry word tot persoonlike populariteit, sukses en geluk. Die voorvereistes hiervoor vang jongmense vas in 'n "consumerist trap" deurdat hulle altyd moet bybly met byvoorbeeld die nuutste modes, motors, die regte kosse en toiletware. Identiteit is geleë in wat jy gebruik, waarna jy luister, hoe jy lyk, ruik en klink (Dunn en Senter 1997 : 448). *"Consumerism has a built-in addictive quality. It maintains itself by combining the promise of pleasure with the built-in obsolescence of whatever it is that is meant to please."* (Cray 1998 : 5)

'n Belangrike vraag is of populêre kultuur bloot *reflekteer* wat tussen jongmense gebeur, en of dit hulle *beïnvloed* in 'n sekere rigting. Diegene wat krities staan teenoor musiek en ander media, vra vir sensuur, terwyl pop-kunstenaars beweer dat hulle net *reflekteer* wat in die gemeenskap aan die gang is.

"Careful, full and honest analysis, in my opinion, sees many other factors in society that influence people in negative directions, on the one hand; but I am forced to conclude that the popular arts do exert great influence. Popular art both reflects and influences young people and society generally." (Borgman 1997 : 74)

Die rol wat kultuur in die lewe van mense - en daarom ook van jongmense - speel, mag nooit onderskat word wanneer die geestelike behoeftes ter sprake kom nie. Borgman (1997 : 34vv) maak die stelling dat die beoefening van teologie drie fasette behels : die eksegeese van die Woord, van die kultuur en die self (sien ook Warren 1996 : 160vv).

Na aanleiding van die eksegeese van die kultuur skryf hy (49v) :

"How can we be in the world but not of it ?' is a question of every new generation of Christ's followers. There is no easy answer; it is one of the basic paradoxes of faithful living. The paradox demands that we understand

our own cultural identities, the benefits of our culture, ways in which our culture is fallen, and how society is being redeemed."

Eksegetiese vrae sluit onder andere die volgende in :

Hoe verstaan ek kultuur en besef ek dat daar spanning kan wees tussen Christus en kultuur, die gewyde en die sekulêre ?

Besef ek dat kultuur mense moet help groei tot volwassenheid en dat enige kulturele hindernis op dié pad uit die weg geruim moet word ?

Hoe hoor die gemeenskap die Woord van God ?

Watter invloede gaan uit van gesinne, televisie, die skool, sport, musiek, tydskrifte en die kerk wat jongmense, wat bedien moet word, beïnvloed ?

Watter medium beskou ons as die mees effektiewe om die jongmense te bereik?

Wat is die wetenskaplike, artistieke en teologiese elemente wat nodig is om die boodskap te verstaan ?

Hoe is ons in 'n beter posisie om die medium en ander media te gebruik om 'n positiewe invloed uit te oefen ? (Borgman 1997 : 50v)

Om die verhouding tussen geloof en kultuur te probeer verstaan, verwys Borgman (1997 : 79vv) na Richard Niebuhr se siening in dié verband. Hy noem vyf moontlikhede, naamlik :

"Christ against culture", waar die klem daarop val dat niemand twee here kan dien nie

"Christ of culture", waar Jesus as 'n soort kulturele rolmodel voorgelê word

"Christ above culture", waar die kerk gesag uitoefen oor die staat

"Christ and culture in paradox", waar Christus van die kerk en die wet van die land paradoksaal teenoor mekaar staan

"Christ transforming culture", waarin Christus besig is om instellings en gemeenskappe te vernuwe

In aansluiting by laasgenoemde is dit die oortuiging van baie kenners op die terrein van jeugbediening dat die mees effektiewe wyse van inslag vind by jongmense, die volgende vereis :

kontekstualisering : *"The Word must be encountered, in flesh and in word, in each new culture. A living witness, a written Word, and a contextualized theology are the results. Theology must be understood in terms of relationships, communication, and presence; young people have taught us this."* (Borgman 1997 : 19)

inkarnasie (Dunn 1997 : 33, 112) : *"Incarnational youth ministry functions as Christ Himself did : forgetting the prerogatives of adulthood and becoming identified with youth without actually becoming just like youth. This means taking the role of servant to youth, becoming an adult for youth without taking on all of their characteristics. It means spending time with them on their 'turf', talking with and listening to them."* (Kitching 1997 : 2)

3.2 Postmodernisme en Generasieteorieë

Skrywers soos Nash (1997), Tapscott (1998) en ander lê sterk klem op die verband tussen die oorgang van modernisme na postmodernisme, en die verstaan van die denkwys, ingesteldheid en behoeftes van verskillende generasies. Nash (soos aangehaal deur Roberto 1999 : 1) stel dit as volg :

"With the coming of postmodernity, a new spiritual reality has dawned. We live in an age of easy belief. Churches are surrounded by a culture that is radically pluralistic, highly spiritual, antidogmatic, and nonrational. In such a climate, there must be a rebirth of Christian spirituality. A new kind of Christianity must emerge that is exciting, unapologetic, confident, resourceful, and courageous."

In breë trekke kan die verskille tussen die modernisme en postmodernisme as volg aangedui word :

Die gees van die **modernisme** kan met drie begrippe saamgevat word :

voortgang, dit wil sê, voortdurende verbetering of voortgang van die individu en gemeenskap

universaliteit, dit wil sê, alles opereer op universele beginsels of natuurlike wette, wat deur rasionele en kreatiewe denke ontdek en begryp kan word en wat lei tot teorieë oor wetenskap, die gemeenskap en die mens

reëlmatigheid, dit wil sê die voorspelbaarheid van natuurlike verskynsels wat dit vir die moderne wetenskap moontlik maak om universele natuurwette, wat die fisiese en sosiale wêreld beheer, vas te stel

Die oorkoepelende tema van die modernisme sou genoem kon word : die vooropstelling van die individu teenoor die outokrasie van die premodernisme, en die oorheersing van die rede, die individu en individuele vryheid

Die **postmodernisme**, as 'n poging tot 'n korrektief op die modernistiese denke, beklemtoon die volgende :

Die mens se **manier van dink en doen** is sosiaal en kultureel veranker

'n **Sensitiwiteit vir verskille** is belangriker as voortgang en verbetering

'n **Belangstelling in besonderhede**, eerder as die universele. Groter fokus op byvoorbeeld mikroteorieë, eerder as op oorkoepelende teorieë

'n **Groter klem op die uitsonderings of buitengewone**, eerder as die reëlmatigheid in universele wette

Die oorkoepelende tema van die postmodernisme sou genoem kon word : **die vooropstelling van verskeidenheid en 'n openheid daarvoor op alle terreine van die lewe.**

Dit sou as volg voorgestel kon word :

Van die moderne wêreld	Na die postmoderne wêreld
van een wêreldbeeld en waardestelsel	na 'n pluralistiese wêreldbeeld - multikultureel en multireligieus
van rasionalisme en die wetenskaplike metode	na non-rasionalisme, chaosteorie en kwantumfisika
van 'n enkele waarheid wat bestaan en morele absolutes	na waarheid en morele absolutes wat relatief is (kompeterende geloofsisteme en moraliteite)
van die noukeurig gevormde en rasonale sisteem van leerstellings	na 'n soeke na 'n egte spiritualiteit en 'n belewenis van God
van die een religieuse storie in die gemeenskap - die christelike storie - as samebindende faktor	na 'n verskeidenheid van religieuse stories in die gemeenskap

Don Posterski (soos aangehaal deur Roberto 1999 : 2) som dit sò op :

"In a postmodern world there cannot be a 'one for all' blueprint. Complexity overrules certainty. Anyone who claims this is the way it was, is, or will be, loses credibility. What is truthful or moral or sacred is a matter of personal opinion. Relativism rules. Interpretations of human existence that reduce life down to one religious or political ideology are ignored by post-modernists."

Postmodernisme word in baie opsigte abstrak gedefinieer. Dit presenteer baie maal as 'n tipe filosofie of lewensuitkyk. Deur gebruik te maak van die sogenaamde Generasieteorieë, word egter op konkrete wyse aangedui watter verskille tussen generasies bestaan en hoe dit na vore kom.

The Silent Generation (1930's - 1940's), Baby Boomers (1950's - 1960's), Baby Busters (1965's - 1975's), Generation X (1970's - 1980's), The Millennial Generation

[Generation Y] (1990's - nou), The Baby Boom Echo, ook bekend as The Net-Generation (1977's - 1997's) is benaminge wat gebruik word vir generasies in 'n poging om gemeenskaplike waardes, oortuigings en wêreldbeelde onder 'n groep mense wat in 'n bepaalde historiese era gebore is, te probeer identifiseer. *"Though such identifications are broad generalizations, they speak to the differences that emerge, depending on the economic, political, religious, and moral climates within which people are nurtured."* (Dunn en Senter 1997 : 40)

Vervolgens sal kortliks aan die laaste drie generasies, hierbo genoem, (wat tipiese kenmerke van die postmodernisme vertoon) aandag gegee word, aangesien dit min of meer die spektrum dek van jongmense wat deur hierdie navorsingstudie geraak word.

3.2.1 Generation X (gebore tussen die 1970's en 1980's)

"It seems to me that if we accept the descriptions of young people today, we have a postmodern, post-Christian, post-absolute generation that has been dubbed Generation X. ...I think we're looking at some cultural discontinuity between the previous generation and this one. This generation doesn't appear to embrace, accept, and engage traditional values in the same way the previous has. Nor in many cases do they have the same values." (Dunn en Senter 1997 : 677)

Hierdie is die geslag wat lewe omdat hulle aborsie vrygespring het, die produkte van wanfunksionerende gesinne en wat die vorige geslag se pogings om die wêreld te verander as mislukking beskou. 'n Geslag vol misnoeë oor dit wat die vorige geslag aan hulle nagelaat het : besoedeling, misbruikte hulpbronne, stukkende verhoudings en armoede.

Ford (soos aangehaal deur Tittley; (www.btc.co.za/model/xers.htm) en Roberto

(1999 : 2v) noem 'n aantal oortuigings en aannames van postmodernisme wat diep ingewortel is in die denke van Generasie X-ers :

Daar bestaan nie iets soos 'n absolute, objektiewe siening ten opsigte van moraliteit en godsdiens nie - (Jy het jou waarheid en ek het myne)

Subjektiewe ervaring is belangriker as logika en objektiewe feite - (Moet my nie deurmekaar maak met die feite nie)

Konsepte soos waarheid en God is relatief, nie absoluut nie - (Jy het jou god en ek het myne)

Gevoelens en verhoudings is belangriker as gevoellose logiese argumente en kennis - die trans-rasionele, paradoksale en bonatuurlike word as eg beskou. Ruimte word gelaat vir werklikhede wat nie deur die wetenskap gemeet kan word nie - die geestelike, die ewige, die onuitspreeklike,

Oorlewing, eerder as om die wêreld 'n beter plek te maak en te red deur wetenskap en opvoeding, is van primêre belang

Groot klem word gelê op die gemeenskap teenoor persoonlike belange

Waarheid hoef nie rasioneel verklaarbaar te wees nie en kan emosioneel en selfs intuïtief wees

Ten grondslag van hierdie tipe denke van die postmodernisme, wat by die Generasie X-ers voorkom, lê die Dekonstruktivisme, teenoor die Verligting wat ten grondslag van die modernisme lê. Die term is oorspronklik ten opsigte van taal en literatuur gebruik om aan te dui dat woorde geen objektiewe betekenis het nie. Dit is sedertdien ook van toepassing gemaak op verskeie velde, onder andere die teologie. Die hoofmomente hiervan is die volgende :

Die hele wêreld is 'n teks. Die enigste werklikheid is dié wat ons taal in ons gedagtes skep. Om 'n teks te interpreteer, impliseer om betekenis daarop af te dwing. Mens kan dus nooit beweer nie : "Dit is wat dit beteken."

Woorde het nie betekenis nie. Daarom bestaan 'n objektiewe standpunt nie.

Die gewildheid van Westerse logosentrisme is verdelend en destruktief. Dit verdeel die wêreld in 'n raamwerk van polêre teenoorgesteldes soos goed-kwaad, waarheid-leuen, positief-negatief, werklikheid-beeld ens., waarin die eerste woord in die paar hoër aangeslaan word, wat in sigself 'n morele oordeel impliseer. Hierteen het die postmodernisme dit en hierdie generasie sal in byvoorbeeld die joernalistiek net soveel waarde heg aan die redaksionele mening as aan die feite. (Ford soos aangehaal deur Tittley : www.btc.co.za/model/xers.htm)

Aangesien intuïsie en emosie, en nie intellek nie, sentraal staan, word nie gevra: "Wat dink jy?" nie, maar "Hoe voel jy..?". Aangesien hulle denke nie-liniêr is, kan nie verwag word dat hulle met logiese argumente oortuig kan word om te erken: "Jy's reg!" nie. 'n Antwoord soos "As jy so dink..." is te verwagte.

Wat die religieuse betref, vind X-ers dit in persoonlike ervarings. Daar bestaan 'n verlange na 'n byna mistiese ontmoeting tussen die menslike en die goddelike. Daarom is daar 'n nuutgevonde belangstelling in geloofsgemeenskappe en die uitleef van praktiese geloof. 'n Sleutelbegrip in dié verband is sakramentaliteit. Die sakramentaliteit van die pop-kultuur dra die boodskap uit dat die mens se liggaam en persoonlike ervaring tekens van God se genade in die wêreld verteenwoordig en so die ontmoeting tussen die goddelike en menslike verwesenlik.

"For Postmoderns spirituality and relationships go together. It is out of these relationships that faith and trust in God grow. For Postmoderns, reason is just one part of the picture. God touches more than the mind. For spirituality to be real, it must lead to a quest that encompasses all aspects of a person's life - thoughts, emotions, and the deep yearning for wholeness and healing that all persons have at their core. For something to be believed, Postmoderns must experience it at all levels of their existence." (Roberto 1999 : 4)

3.2.2 Die “Millennials” (gebore tussen die 1980's en die hede)

Hierdie geslag jongmense is blootgestel aan realiteite soos geweld, rassewrywing, toenemende geslagtelike bewussyn, tegniese en tegnologiese gevorderdheid. Hulle ken die apatie, ontevredenheid en vyandigheid van die X-ers. Dis die generasie wat die lig die nuwe millenium in moet dra.

Die volgende eienskappe word aan hulle toegeskryf (Roberto 1999 : 4v; Dunn en Senter 1997 : 677vv; Tittley : www.btc.co.za/model/millen.htm) :

Hulle is goedgeelowig en glo in tweede kanse. Hulle is bewaarders van die sosiale gewete en sal bykans enigiets doen om net betrokke te bly.

Hulle is vol selfvertroue gebore uit 'n klem op beskermende gesinstrukture. Hulle word groot in 'n oorwegend jeug-vriendelike omgewing

Hulle is bevoorreg in dié sin dat ouer persone dié geslag wil beskerm deur te sorg dat hulle ouers altyd by hulle is sodat hulle nie betrokke raak by dwelms en ander vreeslike dinge nie. Fliks beeld hulle uit as “engeltjies” teenoor die “duiwels” waarmee die X-ers van dieselfde ouderdom vergelyk is.

Hulle verkies samewerking in spanverband in die klaskamer en op die sportveld. Die X-ers se motto is : “*Just do it.*” ‘Millennials’ sal sê : “*Just do it together.*”

Hulle is betrokke veral in die politieke arena en gemeenskapsdiens, met 'n sterk sin vir kollektiewe maatskaplike en burgerlike verantwoordelikheid

Hulle is optimisties. Positiewe groepsdruk word aangewend om tienermisdaad, swangerskappe en selfmoord se voorkoms te verminder. Hulle is minder rebels as in die 1970's en minder materialisties as in die 1980's. Hulle is baie besorg oor die verval van morele en maatskaplike waardes.

Hulle is kritiese denkers, onafhanklik, emosioneel en intellektueel baie oop

Hulle is godsdienstig in die sin dat godsdiens belangrik is in hulle lewens. Daar is by hulle 'n wegbeweeg van die tradisionele geloof en sedes en 'n opregte soeke na geloof wat in praktyk werk

Wat kerk en geloof betref, lê lojaliteit teenoor 'n spesifieke genootskap nie so hoog op die prioriteitslys nie. Kerklike wette en leringe word bevraagteken. Die kerk het betekenis solank dit iets bydra tot die mens se belewenis wat werklik 'n verskil maak en bereid is om mense te dien.

Die vraag of iets reg of verkeerd is, hang af van die omstandighede en die uitwerking daarvan op ander.

"This generation's pulse runs fast. Bombarded by frequent images, they are in need of continual 'hits'. The remote control symbolizes their reality: change is constant; focus is fragmented. They've eaten from the tree of knowledge. They live for now. They are jaded having a 'Been there/Done that' attitude, nothing shocks them. They take consumerism for granted. They are a cyber-suckled community. They process information in narrative images. They've had everything handed to them. They don't trust adults."
(Tittley : www.btc.co.za/model/millen.htm)

Wat die geestelike sy van "Millennials" betref, lyk dit asof hulle 'n groter openheid het vir kerk as X-ers. Hulle wil graag God se teenwoordigheid ervaar, veral in groepsverband. Dis ook in die groot groep dat hulle in lofprysing en aanbidding uitdrukking sal gee aan hulle geloof. Hulle plaas groot klem op intiem-persoonlike verhoudings - met God en met mekaar.

"Millennials" openbaar 'n openheid vir "commitment", meer as X-ers. Programme wat hulle oproep tot deelname en samewerking, eerder as kompetisie, ontlok 'n gewilligheid tot 'n verbintenis. Diens-georiënteerde projekte, gemik op hulle eie ouderdomsgroep en beplan en aangebied deur hulleself, verhoog hierdie vlak van "commitment".

3.2.3 Die Net-Generation (gebore tussen die 1990's en die 1997's)

Dié generasie staan ook bekend as die "Baby Boom Echo" wat ongeveer 30% van

die VSA se bevolking uitmaak.

Dié generasie ontwikkel as gevolg van die gebruik van die digitale media en hulle kultuur oefen 'n baie sterk invloed uit op die res van die gemeenskap. Hierdie jongmense leer, speel, kommunikeer, werk en skep 'n leefwêreld op 'n radikaal verskillende manier as hulle ouers.

Leerkragte worstel met die feit dat leerlinge dikwels tegnologies verder ontwikkel en geskool is as hulle en kennis dra van alternatiewe leermetodes wat nog aan hulle onbekend is.

Maatskappye en besighede is onseker watter soort werknemers hierdie jongmense gaan wees, aangesien hulle gewoon is aan ander maniere van werk, skep en saamwerk, terwyl hulle geen aanvoeling het vir die huidige beleid en metodes van maatskappye nie.

"A new youth culture, one that involves more than just the pop culture of music, MTV and the movies, is emerging out of N-Gen's use of interactive media. It involves the experience of being part of the largest generation in the world. We should pay attention to this culture which will very soon create the workplace and the society of tomorrow."
(www.growingupdigital.com/lcult.html)

Sekere onderskeidende kenmerke is tipies van dié generasie (www.growingupdigital.com/lcult.html; www.growingupdigital.com/ngthink.html; Codrington : <http://move.to/theedge>):

Groot mate van onafhanklikheid en outonomie. Die feit dat hulle so 'n onbeperkte toegang tot informasie en kennis het, gee aanleiding daartoe dat hulle nie skroom om hulle opinie te lug oor sake waaroor hulle verskil nie

'n Emosionele en intellektuele openheid in die sin dat N-Geners hulleself blootstel

deur hulle diepste gevoelens en emosies op 'n webbladsy of in 'n "chat room" oop te maak

N-Geners openbaar 'n strewe na inklusiwiteit deurdat hulle nie plaaslik dink nie, maar 'n globale ingesteldheid het wat almal wil insluit. Op die Internet maak dit nie saak hoe jy lyk nie. Wat saak maak, is wat jy te sê het

Die feit dat N-Geners toegang het tot die media, gee hulle die vrymoedigheid om selfgeldend op te tree en hulle opinies te lug

N-Geners is innoverend en nuuskierig, altyd op soek na maniere om dinge beter te doen. Hierdie ingesteldheid - wat voortdurende verandering veronderstel - het groot implikasies vir veral die manier waarop mense dink en leer

Die blootstelling aan die media gee daartoe aanleiding dat N-Geners daarop aanspraak maak dat hulle meer volwasse is as wat volwassenes verwag

Wanneer dit kom by tegnologie is N-Geners se primêre fokus nie op hoe dit werk nie, maar hoe om dit te werk

Daar is 'n klem op onmiddellikheid. Die spoed waarteen rekenaars werk, het die proses van kommunikasie geweldig versnel. Alles kan nou gebeur

Wat die godsdienstige betref, wys Wade Clark en William McKinney (soos aangehaal deur Roberto 1999 : 5) op drie tendense wat 'n invloed het op kerkbetrokkenheid in Amerika :

"First, Americans recovered a sense of the experiential in religion. They wanted something to happen at church. Second, emancipation of the self became a primary objective. They wanted whatever happened in church to make a difference in their lives. Finally, this new individualism led to the perception that institutions should serve people and not vice versa. Churches were useless unless they contributed something meaningful to people's lives."

In die voorafgaande gedeelte is gewys op die diversiteit van jongmense se behoeftes, soos dit in hulle kultuur voorkom, en deur die generasieteorieë verklaar

word. Daar is egter ook verskille in jongmense se behoeftes as gevolg van verskillende spiritualiteitstipes.

3.3 Spiritualiteitstipes

Jonker (1989 : 288vv) omskryf spiritualiteit as 'n eerbied vir God en die instelling wat daarby pas wat tot uiting kom in 'n diens aan God. Spiritualiteit het dus te make met die wyse waarop mense hulle lewens inrig in reaksie op die belewenis van God se ware teenwoordigheid in en om hulle.

Enersyds het spiritualiteit te make met *geloofsontwikkeling*. Holmes (1981 : 2) stel dit dat om geestelik ("spiritual") te wees beteken dat 'n mens die vermoë het om God in jou lewe te ontvang deur middel van die hoor van die Woord van God. Die uitwerking hiervan is groei in 'n intiemer verhouding met God deur die Heilige Gees, wat ons die volheid van lewe gee. Na gelang van die vlak van ontwikkeling, sal die geloofsbeleving plaasvind. Ruimte moet dus gelaat word vir uiteenlopende belewenisse deur mense wat hulle in verskillende fases van geloofsontwikkeling bevind.

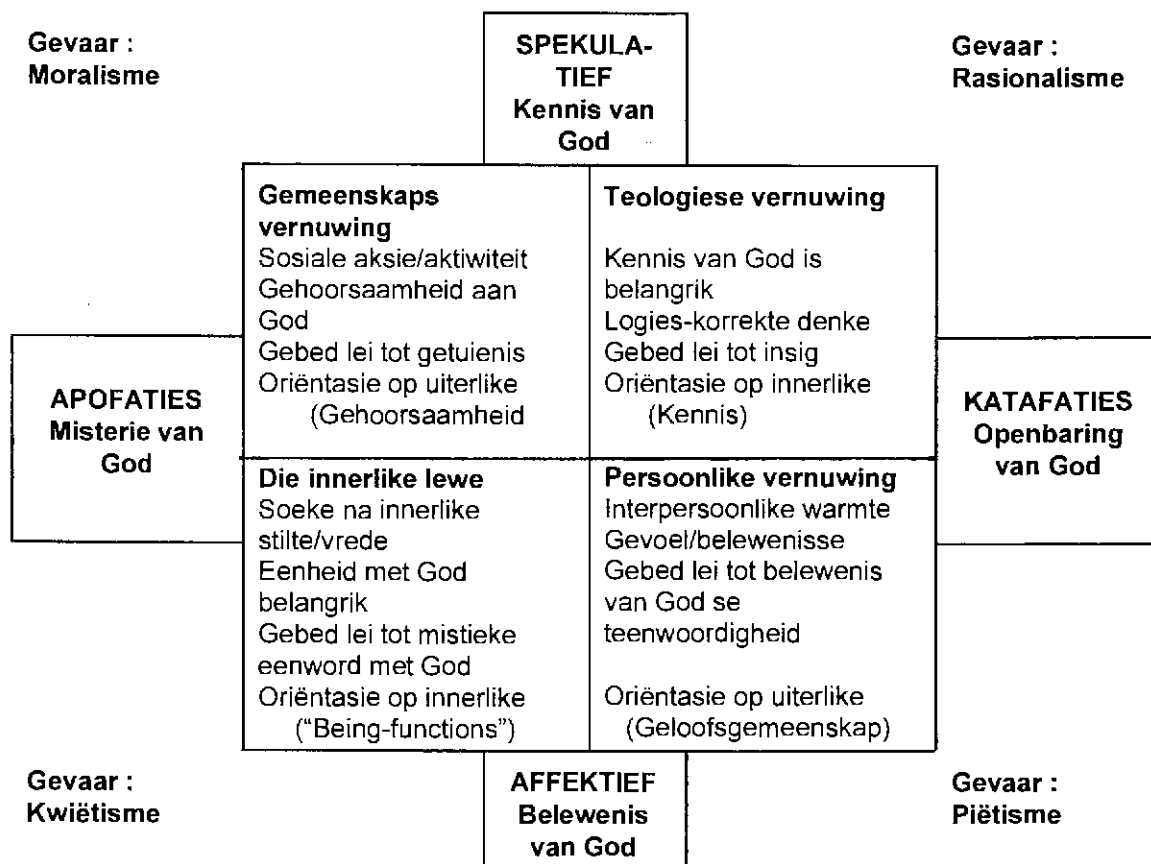
Andersyds hou spiritualiteit ten nouste verband met bepaalde beskouinge of 'n "*teologie*" oor die inhoud en beleving van geloof. (Verslag van die ad hoc-kommissie in verband met Lofprysing en Musiekbediening 1994 : 32). Dit het te make met die historiese verstaan van die manier waarop geloof en vroomheid ervaar word. Hieroor merk Holmes (1981 : 2) op :

"But humankind is not only spiritual. It is historical. This means more than that we have a past of which we are aware, or even that thinking about the past gives us a sense of the future..... Humanity always hears the Word of God within humanity's historical context. God in himself is infinite and ineffable. But we only know God as he is to us, who are historical creatures."

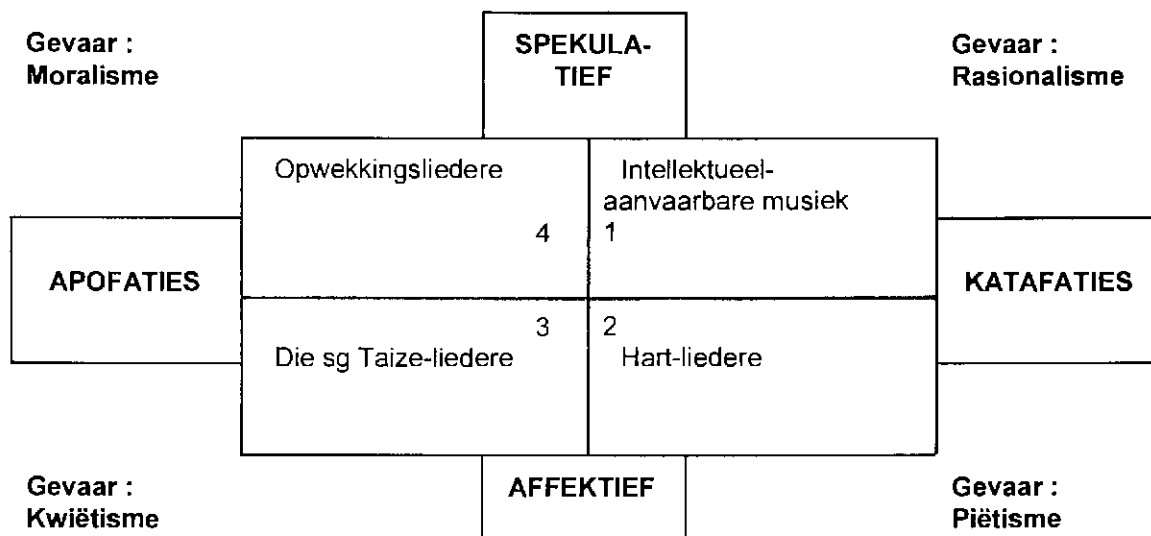
Hy vra 'n belangrike vraag, naamlik : *"How has Christian humanity throughout its history understood what it is to seek God and to know him ?"* en vervolg dan:

"The answer should (1) broaden the limitations of our own horizons; (2) free us to seek a pattern of discipline in the spiritual life that is most suitable to our own life-style; (3) enable us to help others without demanding that they be like us; (4) enlighten and inspire us by the examples of those who have practiced the presence of God in heroic ways - by the "hero" is meant that person who in word and action illumines our consciousness, makes us more aware of who we are in the world and before God; and (5) enhance our skills that we might become competent spiritual guides or companions to others.... to enable today's Christian to illumine his or her contemporary meaning of the experience of God in a manner that is meaningful and true." (Holmes 1981 : 3)

Om die verskillende spiritualiteitstipes aan te dui, maak Holmes (1981 : 4) gebruik van die sogenaamde "circle of sensibility". Op voorbeeld hiervan het ander (onder andere Carstens en Ware) dit grafies so voorgestel :

Wanneer dieselfde voorstelling gebruik word ten opsigte van die verband tussen spiritualiteitstipes en lofprijsing en aanbidding - veral die voorkeure ten opsigte van liedere - kan dit so daar uitsien :

Die vertikale as word ook genoem die antropologiese as, aangesien dit 'n aanduiding is van hoe mense waarnemings maak en dinge "ken". *"Briefly this raises the question of whether the spiritual method emphasizes the illumination of the mind (speculative) or the heart or emotions (affective)."* (Holmes 1981 : 4)

Die horisontale as word ook die teologiese as genoem, aangesien daarop aangedui word hoe 'n mens oor God dink. *"Briefly this raises the question of the degree to which the ascetical method advocates an emptying (apophatic) technique of meditation or an imaginal (kataphatic) technique of meditation."* (Holmes 1981 : 4)

Indien aanvaar word dat al vier hierdie verskillende spiritualiteitstipes teenwoordig is in elke erediens en by elke geleentheid waar lofprysing en aanbidding plaasvind, plaas dit 'n groot verantwoordelikheid op elkeen om sorg te dra dat rekening gehou word - en voorsiening gemaak word - vir die verskeidenheid van belewenisse en geloofsuitinge. Dit sal pertinent verreken moet word in die beplanning en aanbidding van sodanige geleenthede.

Vir 'n kerk om effektief en relevant te wees vir die huidige tydsgewrig waarin hy mense bedien, asook vir die toekoms, sou dit fataal wees om aan te hou omkyk na wat agter is (Luk 9 : 62) asof alle antwoorde in die verlede en in die tradisie opgesluit lê. Nuwe tye vra nuwe vrae en soek nuwe antwoorde. So leef ons almal in 'n veranderende wêreld waarin die gapings tussen kulture en generasies al duideliker word (en dikwels deur die media groter oopgesper word) en godsdiens deur mense verskillend beleef word.

Die kerk - en elke gemeente - sal hom duidelik moet vergewis van die behoeftes van jongmense en dit moet verreken op elke terrein van gemeente-wees, veral dié van die erediens en lofprysings- en aanbiddingsgeleenthede. Dit kom in die volgende hoofstuk aan die orde.

HOOFSTUK 4

TOERUSTING VAN SANG- EN MUSIEKLEIERS MET DIE OOG OP BEMAGTIGING VAN JONGMENSE

Johansson (1984 : 79vv), wanneer hy verwys na die bediening - en met name die musiekbediening - in 'n gemeente, herinner daaraan dat God besig is met sy voortgaande vernuwingswerk (*creatio continua*) en dat die mens rentmeester en dienskneg is wat hierdie werk namens Hom doen. Hy lig twee beginsels uit wat noodsaaklik is in hierdie verband, naamlik :

* *"Doing one's best"*. Na aanleiding van die gelykenis van die talente word net gevra dat elkeen - en elke gemeente - net die beste doen met die middele tot hulle beskikking, en

* *"Growth"*. Deur middel van 'n vorm van opleiding en toerusting kan die gemeente op 'n sensitiewe manier gehelp word om te groei in die verstaan en waardering van lofprysing en aanbidding, asook die verskil in "smake" en voorkeure.

Aan die begin van hierdie navorsingstudie is as navorsingsperspekief (Hoofstuk 1) gestel dat beter begrip gekweek moet word by liturje en musiek- en sangleiers - en eintlik by die hele gemeente - van die Skriftuurlike en teologiese begroning van lofprysing en aanbidding, enersyds, en die besondere behoeftes van die moderne jongmens, andersyds. Vervolgens gaan aandag geskenk word aan voorgestelde maniere waarop hierdie begrip gekweek en versterk kan word en toerusting in dié verband gedoen kan word.

4.1 Toerusting met betrekking tot die Skriftuurlike en teologiese begroning van lofprysing en aanbidding.

Al die sake wat in hoofstuk 2 aan die orde is - die Bybelse en teologiese fasette, asook die ekklesiologiese begroning, moet op een of ander wyse aan gemeentes

gekommunikeer word sodat dit uiteindelik ook geïnternaliseer kan word (Sammelink 1993 : 138). Dit impliseer blootstelling aan die teorie van wat lofprijsing en aanbidding behels, maar ook aan hoe dit in die praktyk beoefen kan en behoort te word. In sommige gevalle sal dit meerendeels teoreties wees, terwyl die klem in ander gevalle meer op die praktyk sal val. Die ideaal is egter dat dié twee fasette nie geïsoleerd van mekaar aangebied sal word nie.

Die diagram rakende die vier dienste van die kerk, wat Burger (1999 : 112) aanhaal, bied die ideale raamwerk waarbinne toerusting ten opsigte van lofprijsing en aanbidding in gemeenteverband gedoen kan word.

Hier word egter net die een helfte van die diagram gebruik wat die opbou na binne raak.

OPBOU NA BINNE	DIENSTE
Lering en prediking	Kerugma (<i>vertel</i>)
Diens na binne (aan broers en susters)	Diakonia (<i>doen</i>)
Gedeelde lewe na binne	Koinonia (<i>is</i>)
Erediens	Leitourgia (<i>vier</i>)

4.1.1 Deur lering en prediking - kerugmaties

Dit is uiters noodsaaklik dat liturge liturgies goed onderleg moet wees. In die kurrikulum vir die opleiding van predikante sal liturgie - en daarmee saam lofprijsing en aanbidding - groter prominensie moet geniet (Verslag 1992 : 79). Afgestudeerde

predikante sal ook op deurlopende basis by konferensies, seminare en kursusse toegerus moet word met die basiese kennis ten opsigte van wat lofprijsing en aanbidding behels.

Sang- en musiekleiers sal soortgelyke blootstelling moet kry sodat hulle saam met die leraar (liturg) 'n span kan vorm wat met dieselfde ingesteldheid en doelgerigtheid kan beplan en meewerk aan lof- en aanbiddingsgerigte byeenkomste en eredienste (Verslag 1994 : 79v).

Prediking bied aan die liturg die besondere geleentheid om vanuit die Woord die gemeente te bedien met die beginsels wat van toepassing is op die gemeente se reaksie op God se liefde en genade. Spesifieke toespitsings kan op gereelde basis in die prediking gemaak word van die eise vir lofprijsing en aanbidding - wat die Here eintlik van 'n dankbare, verlore mens en gemeente verwag.

Gemeentes het die voordeel dat mense van tyd tot tyd op spontane of georganiseerde wyse bymekaarkom, baie keer met toerusting as primêre doel. Hieronder tel geleenthede soos katechese, jeugaksies, diensaksies, Bybelstudies en kerkraadskonferensies. Hiertydens kan lidmate toegerus word om 'n egte waardering te kweek vir lofprijsing en aanbidding.

Hierbenewens sal doelbewuste pogings aangewend moet word om geleenthede, soos kursusse en konferensies, te skep en te reël om die saak op weldeurdragte wyse aan mense te "verkoop". Sulke geleenthede word reeds deur 'n aantal gemeentes aangebied en groot getalle woon dit van regoor die land by. Dit sou egter groot voordele inhou indien sulke kursusse deur gemeentes self of selfs in ringsverband aangebied kan word, aangesien dit plaaslike omstandighede en behoeftes beter in ag kan neem.

4.1.2 Deur gedeelde lewens na binne - koinoniaal

Die ontwikkeling en groei van die kleingroepbediening in gemeentes - selgroepe, omgegroepe, dissipelskapgroepe, ens. - skep die teelaarde, nie net vir die oordra van kundigheid nie, maar vir die praktiese beoefening van lof en aanbidding. Die besondere aard en klimaat wat in die intiem-persoonlike naby-wees van kleingroepe heers, maak mense meer ontvanklik vir die besef waarom dit in lofprysing en aanbidding gaan, naamlik 'n reaksie op God se goedheid en genade, waarvoor Hy geëer behoort te word. Wanneer sang deel uitmaak van die "agenda" van dié byeenkomste, kan dit juis prakties toegepas word en kan verskillende lidmate geleentheid kry om daarin voor te gaan.

4.1.3 Deur diens na binne - diakonaal

Holland (1999 : 6) beklemtoon die noodsaaklikheid dat lofprysing en aanbidding nie beperk sal word tot sekere geleenthede nie, maar dat daar 'n "*biblical interconnectedness*" moet wees tussen ons aardse lewens en die hemelse. In die kleingroepe word die platform geskep waar lof en aanbidding oorloop in 'n lewé van dissipelskap en diens aan mekaar en die wêreld.

Hy gaan verder deur daarop te wys dat sodanige byeenkomste geleentheid bied vir lering (*edification*) soos 1 Kor 14 en Efes 4 dit uitspel, aangesien gelowiges mekaar (be)dien met hulle gawes, met die uiteindelijke doelwit : die groei in die kennis van die Seun van God - wat kan lei tot groter en beter lof en aanbidding.

4.1.4 Deur die erediens - leitourgies

"Daar is 'n legitieme behoefte aan meer en aan gloedvolle lofprysing in die eredienste van die Nederduitse Gereformeerde Kerk. Waarom ? Die klem van die Rasionalisme op die kognitiewe, van die Ortodoksie op die regte

leer, en van die Piëtisme (revivalisme) op die oorredende bekeringspreek, het gelei tot 'n erediens wat oorheers word deur die monologiese gesproke woord deur die prediker. Erediens en preek het sinoniem geword. Die gemeente het stom geword. Vreugde en feestelikheid het daaruit verdwyn. Die sang (soos die ander liturgiese handeling) het bykomstige toevallighede geword. Wanneer wel gesing word, moet dit stadig en plegtig wees, nie meer as een of twee strofes nie. Die sangpraktyk het òf in die greep van die koud-rasionele bevestiging van die suiwere leer, òf van die temerig-sentimentele (skepping van atmosfeer) te staan gekom.” (Verslag 1994 : 77v)

Die vernuwing in erediensbeleving moet opkom en groei uit die groter betrokkenheid van lidmate by mekaar onderling, die feit dat die hele mens deelneem aan geloofsaktiwiteite, die bewuswording van die Bybelse leer oor lof en aanbidding, asook die charismata, maar miskien die belangrikste, 'n toenemende besef van Wie God is en 'n dankbaarheid vir alles wat Hy in sy genade vir die mens doen. Dan word lof en aanbidding die “natuurlike” uitvloeisel in die dialogiese ontmoeting met God in die erediens.

Met die oog hierop wys Burger (1999 : 206) op onder andere die volgende momente van leitourgia wat in die erediens beklemtoon en “ingeoefen” kan en behoort te word:

- om bewus te raak en te fokus;
- om te onthou en verwonderd te raak;
- om te ontvang en te vier;
- om te kla, te vra en te bely (skuld), en
- om ons toe te wy en te verbind.

Aangesien baie lidmate gewoon geraak het aan die tradisionele erediens met min variasie en weinig deelname, is dit nodig dat hulle stelselmatig, maar doelgerig, ingelei word in die opwindende uitleef van hulle geloof binne die erediens.

'n Ander feit wat nie buite rekening gelaat moet word nie, is dat lidmate in 'n groot mate blootgestel word aan en beïnvloed word deur die wêreld en media buite die kerk. Dis 'n wêreld waarin die primêre oogmerk is om te vermaak. Die gevaar bestaan dat lidmate ook in die kerk "vermaak" wil word en dat hulle oogmerk is om te geniet, eerder as om self offers te bring.

Hiervoor is dit noodsaaklik dat lidmate onderrig word oor die doel en inhoud van die erediens. Dit kan op 'n baie sinvolle manier *in* die erediens gedoen word, nie noodwendig dat elke element by elke geleentheid deeglik verduidelik word voor dit gedoen word nie - want dit sou uiters steurend en selfs afbrekend kon inwerk - maar dat die elemente op strategiese en doelmatige manier in mekaar vloei om 'n sinvolle geheel te vorm.

Gepaardgaande met die nodige beplanning deur liturg, musiekleier, sangleier en alle ander betrokkenes, behoort elke erediens ingerig te word rondom 'n sentrale "tema". Dit beteken dat elke faset van die liturgie - die votum en seëngroet, die gebede, die lof en aanbiddingsliedere, die gedeelte waaruit die Wet voorgehou word, die genadeverkondiging, en al die ander elemente - sal aansluit by die Skriflesing en boodskap, en dit help dra en bevestig. Sodoende kan lidmate meedoen in die verloop van lof en aanbidding wat aan die Here gebring word, eerder as om net "aangespreek" te wil word deur die preek.

"Die betrekking van die gemeente in wisselspraak of wisselsang met die liturg; die herstel van dele van die diensorde wat ver terugreik na die vroeë praktyke van die kerk, verander die lidmaat van 'n passiewe toehoorder tot 'n aktiewe deelnemer, maar gee ook 'n dinamika en geestelike diepgang aan die liturgie wat in die tradisionele sogenaamd-gereformeerde opset ontbreek." (Viljoen 1997 : 215v)

Meeste gemeentes het die gebruik om voor eredienste saam te sing. Daar word gewoonlik daarna verwys as die "voorafsang." Vir baie is dit die geleentheid om al

die bekende en beminde liedere te sing, terwyl ander die geleentheid wil gebruik om die gemeente nuwe liedere aan te leer. Op sigself is daar seker niks mee verkeerd om dit te doen nie, aangesien dit noodsaaklik is (Barnard 1981 : 595) en daar min ander geleenthede bestaan om nuwere liedere aan te leer. Maar wanneer besef word dat die geleentheid voor 'n erediens 'n ideale kans is om voor te berei vir, en ingestel te word op die ontmoeting met die Here, kan dit baie meer sinvol ingerig word. By dié geleentheid kan reeds 'n atmosfeer van lof en aanbidding geskep word deurdat elke lied, die musiek en gebed afstuur op die "tema" van die erediens.

Dis belangrik om in ag te neem dat liturgiese vernuwing nie 'n oornag-proses is nie. Dit behels nie net 'n aanbeveling van 'n kommissie, 'n besluit van 'n kerkraad, die verandering van benaminge, die invoer van alternatiewe musiekinstrumente en 'n nuwe aanbiddingstyl nie. Dit vra 'n hartsverandering ('n totale lewe van lofprysing en aanbidding) en 'n groot paradigmaskuif.

*"Die vernuwing is dus geleë in die ontmoeting met God, en nie in die bevrediging van die eie behoeftes van die mens nie....die vernuwing van die erediens (is) 'n radikale onmoontlikheid as dit nie gepaard gaan met **die vernuwing van die mens** nie. Hierdie gesigspunt is vandag nie populêr nie, want dit bied nie 'n kitsbevrediging via oppervlakkige religieuse gevoelsopwekking nie, maar vra 'n heel ander 'prys' as die gangbare standpunt wat daarna streef om met die wêreld te identifiseer...." (Viljoen 1997 : 214v)*

Dit vereis baie gebed en baie beplanning en voorbereiding. Dis 'n langsame en dikwels pynlike proses wat nie verhaas of kunsmatig aangehelp kan word nie.

4.2 Sensitiwiteit vir die behoeftes van die moderne jongmens

Indien 'n gemeente erns maak met die roeping en verantwoordelikheid na binne (die opbou) en na buite (die uitbou), sal 'n duidelik-geformuleerde visie noodsaaklik

wees wat rekening hou met, onder andere, die aard en samestelling van die betrokke gemeente. In hierdie opsig is dit, myns insiens, nodig om aan te sluit by die vier vrae van Burger (1999 : 49v) soos ook uiteengesit in Hoofstuk 3 van hierdie navorsingstudie.

Eerstens, wanneer die *identiteit* van die gemeente ter sprake is, sal altyd onthou moet word dat dit primêr geleë is in die verhouding met God deur Jesus Christus. Daarom word die gemeente met die metafore “volk van God” en “liggaam van Christus” aangedui. Dis die Bybels-teologiese fundering waarmee die eenheid, asook die verskeidenheid aangedui word.

Dit moet egter ook na die praktyk deurgetrek word. Te midde van die eenheid van die gemeente, moet die verskeidenheid in gedagte gehou word. Soos in Hoofstuk 3 uitgewys, sal die verskille in kultuur, generasies en spiritualiteitstipes deeglik verreken moet word.

Indien aanvaar word dat die deursnee-gemeente binne die Nederduitse Gereformeerde Kerk die *dominante kultuur* van die volwasse lidmate reflekteer, kan goedsdiks aanvaar word dat jongmense, vanweë verskeie faktore, hulle eie *subkulture* (ook binne die kerk) skep of hulle laat beïnvloed deur die subkulture waarmee hulle in aanraking kom. 'n Gemeente wat dit ernstig bedoel met al sy lidmate - ook die jongmense - sal alles in die werk stel om meer te wete te kom oor die leefwêreld van die jeug sodat hulle ook onder die visie ingesluit sal wees.

Wat veral insiggewend is, is die rol van die *popkultuur* in die lewens van die jongmense. Dit mag dalk 'n (skokkende) ontdekking vir baie wees om agter te kom na watter tipe musiek geluister word, en hoe ver dit in meeste gevalle verwyderd is van die musiek wat in die tradisionele kerke aan die orde is. Verder moet onthou word dat die boodskappe wat dikwels deur die media gepropageer word, nie altyd baie kerk- en volwassene-vriendelik is nie en dat onmiddellike bevrediging van

behoefte verkondig word, teenoor die boodskap van uitgestelde bevrediging van die kerk (Dunn en Senter 1997 : 450).

Die terme “jeug” of “jongmense” dui nie in alle gevalle ‘n homogene groep mense aan nie. Die Generasieteorieë kan gemeentes help om in breë trekke kategorieë te identifiseer. Dis insiggewend om te besef dat die postmodernisme jongmense se manier van dink, doen en ervaar radikaal beïnvloed. Veral die relativering van absolute waarhede en die soeke na dit wat gemeenskaplik is in alle religieë, vra dat gemeentes baie bedag daarop moet wees in sy bediening. Daar kan nie, soos in die verlede, gereken word op die onvoorwaardelike lojaliteit van jongmense aan ‘n spesifieke kerk of gemeente nie. Hierdie lojaliteit moet “verdien” word na gelang van die mate waarin dié gemeente aan die behoeftes van die jongmens voldoen.

Ook die soeke na ‘n egte belewenis van God en godsdiens, eerder as die aanneem van ‘n rasionele sisteem van dogma en leerstellings, vra ‘n ander invalshoek as die tradisionele. Egte en sinvolle interpersoonlike verhoudings en praktiese dienslewering is van die maniere waarop geloof ervaar en bely word.

Met die oog hierop moet gemeentes deeglik rekening hou met die heterogeniteit op die terrein van die spiritualiteit. Veral by die inrigting van eredienste en geleenthede waar lofprysing en aanbidding prominent figureer, moet rekening gehou word met die verskil in geloofsbelewenisse en geloofsreaksies. Terwyl daar altyd gewaak moet word teen die uiterstes (rasionalisme, piëtisme, kwiëtisme en moralisme), moet op een of ander wyse erkenning gegee word aan die verskille en ook voorsiening gemaak word om uiting daaraan te gee. Ten opsigte hiervan sal ‘n groot mate van verdraagsaamheid gekweek moet word, sodat lidmate mekaar kan akkommodeer en in liefde kan aanvaar.

Dit raak in besonder die uiters sensitiewe terrein van musiek en sang. ‘n Gemeente het soms die wysheid van Salomo nodig om konflik en moontlike - en werklike -

polarisasie te voorkom of te ontloot. Dié terrein waarop mense - idealisties gesproke - die grootste eengesindheid behoort te openbaar, het in baie gevalle in 'n slagveld ontaard vanweë die feit dat min ruimte gelaat word vir uiteenlopende musieksmake en vorme van spiritualiteitsbeoefening. En dit terwyl alle mense as gevolg van persoonlikheidsamestelling, of kulturele of sosiale druk en beïnvloeding, of ouderdomsgroepeerings eie voor- en afkeure ontwikkel.

Daarom is dit riskant, en selfs gewaagd, om kategoriese uitsprake hieromtrent te maak wat mense goedsmoeds in opponerende kampe verdeel bloot op grond van sekere persoonlike aanvoelings :

*"...die konflik tussen die amptelike en nie-amptelike kerklied nie slegs 'n stryd om die bundels' (is) nie, maar dat dit ten diepste gaan om **twee verskillende tipes godsdiensbeleving of spiritualiteit** binne die NGK..... Hierby is, vir die doeleindes van die studie, onderskei tussen die **reformatories-gereformeerde vroomheidstipe** wat diegene verteenwoordig wat ten gunste van die amptelike kerklied is, en aan die ander kant die **evangelikalies-metodistiese vroomheidstipe**, verteenwoordigend van diegene wat gekant is teen die amptelike kerklied, en die nie-amptelike kerklied bepleit. Terselfdertyd verteenwoordig hierdie twee groepe binne die NGK diegene wat 'n vroomheidstradisie onderskryf wat as 'geloofsvroomheid' getipeer kan word, teenoor diegene wat die 'ervaringsvroomheid' as 'n subjektiewe ervaring voorop stel en die klem vanaf die objektiewe Skrifwoord laat verskuif na 'n eie, subjektiewe belewenis.'" (Viljoen 1997 : 160)*

Tweedens is dit nodig dat elke gemeente vir homself duidelik sal uitmaak wat sy missie en taak is. Die oorkoepelende belydenis dat die gemeente deur Christus geroep is en gestuur word, moet vertaal word in duidelik-verstaanbare taal vir die tyd en omstandighede waarin die gemeente opereer. Weer eens moet die teologiese onderbou die grondslag bied vir dit wat in die praktyk ten uitvoer gebring

moet word.

Drie begrippe wat, volgens Burger (1999 : 82v), die kerninhoud van die lewe van die Christelike geloofsgemeenskap opsom, is :

kennis van God, of ook aanbidding ("worship") - die vertikale verhouding met God geregtigheid en

liefde ("compassion") - die horisontale verhouding met mense.

Die lof en aanbidding van die gemeente word die fokus wat as't ware oorloop in die erediens van die lewe, waarin die gemeente die gesindheid van Jesus, naamlik sy geregtigheid en liefde, deurdra na ander mense. Omgekeerd sal 'n lewe van geregtigheid en liefde mense laat fokus op die kennis en aanbidding van God.

'n Belangrike saak wat by die missie van die gemeente aan die orde kom, is hoe die balans tussen die behoeftes van die gemeente, enersyds, en die opdrag van God, andersyds, gehandhaaf kan word. Hieroor skryf Burger (1999 : 97v) :

"Dit vra in die eerste plek dat ons 'n groot sensitiwiteit sal hê vir die spesifieke behoeftes en nood, verwagtings en vrese van die mense met wie ons werk. Goeie geestelike leierskap begin daarby dat 'n mens die mense met wie jy werk, verstaan. Dit kan ons werk met ons lidmate ook baie help as ons weet wat presies hulle van God en godsdiens verwag en gereeld met hulle in gesprek daaroor is."

As behoeftes wat by bykans alle mense voorkom, noem hy dan die behoefte aan betekenis in hulle lewe, gemeenskap ("belonging") en bemagtiging ("empowerment").

Die gewilligheid om erns te maak met mense se behoeftes, kan juis die tweede saak, naamlik gehoorsaamheid aan die opdrag van Christus, makliker maak. Geloof vra dat die eis van die evangelie ook gereeld aan die gemeente verduidelik moet word, sodat lidmate nie net aan die ontvangkant wil staan nie, maar ook wil gee.

Derdens moet 'n gemeente die *konteks* (tyd en situasie) waarin hy werk, goed verstaan. Omdat die bediening van die kerk vir die mense na wie uitgereik word, verstaanbaar moet wees, oefen die wêreld waarin ons leef ook 'n invloed uit op die inhoud en styl van ons bediening en kommunikasie.

Dit sou dwaas wees om die eksterne invloede wat inwerk op 'n gemeente, te probeer ignoreer of te systap. Die verskille tussen kulture en generasies, soos hierbo vermeld, asook ander verskille, word nie net beïnvloed deur plaaslike gebeure en tendense nie. Vanweë globalisering is mense blootgestel aan wêreldwye tendense. Die media speel hierin 'n deurslaggewende rol. Dit baat die kerk om hom daarvan te vergewis of kommunikasiemetodes wat aangewend word, nog verantwoordbaar is in 'n wêreld van Internet, e-pos en die magtige advertensiewese. Dis 'n uitdaging om sorg te dra dat die media nooit die menslike en persoonlike aanslag, wat ten grondslag van die kerk se kommunikasie lê, sal vervang nie.

Die kerk moet ook bedag wees daarop dat mense self verander in die wyse waarop hulle dink, besluite neem en selfs voel.

"Babin wys op twee uiters belangrike skuiwe wat hy meen om te bespeur. Mense van die Informasie-era dink meer in terme van prentjies as in terme van argumente, meer in terme van skoonheid en estetika as blote rasionaliteit. Saam daarmee speel gevoelens en affeksie 'n veel groter rol in hulle lewens en besluitnemingsprosesse as byvoorbeeld in die lewe van twee of drie geslagte gelede." (Burger 1999 : 131)

Vierdens moet die gemeente homself vergewis van die manier waarop hy sy taak gaan uitvoer, met ander woorde, hoe sy *bedieningsplan* daar gaan uitsien. Met in agneming van die verskeidenheid waarmee die gemeente rekening moet hou (soos in 4.2 uiteengesit), moet besluit word

of dit as 'n verleentheid beskou gaan word, of as 'n geleentheid aangegryp gaan

word.

watter posisie hy gaan inneem ten opsigte van kultuur : "Christ against culture", "Christ of culture", "Christ above culture", "Christ and culture in paradox" of "Christ transforming culture" ? (Borgman 1997 : 79vv)

of die gemeente gaan opereer in terme van "ons" (die dominante kultuur) en "hulle" (die subkultuur) (Smith 1995 : 276)

of die bestuur van die gemeente outokraties gaan wees (waar besluite namens almal geneem word) en of daar ruimte is vir deelnemende bestuur (waarin almal in die gemeente insette kan lewer en eienaarskap kan aanvaar).

Dit is die uitgangspunt van hierdie navorsingstudie dat jongmense bemagtig en toegerus moet word om mede-verantwoordelikheid te aanvaar vir die terrein van lofprijsing en aanbidding.

4.3 Die bemagtiging en toerusting van jongmense met die oog op die aanvaarding van mede-verantwoordelikheid vir lofprijsing en aanbidding

"Paul's description of the people of God as the body of Christ in 1 Corinthians 12 : 12 - 31 and Ephesians 4 : 11 - 16 provide a vivid portrait of local churches as faith communities. Each member of the body is to experience a proper vertical relationship of dependence upon God and a proper horizontal relationship of interdependence with fellow believers. There is no room for individualistic independence on the part of anyone. There is a legitimate need for everyone to participate in corporate growth if Christ's purposes are to be achieved in the church." (Dunn en Senter 1997 : 63)

Om jongmense in te skakel by die werksaamhede van die gemeente, behels nie in die eerste plek 'n besluit van 'n kerkraad om hulle te betrek, of om 'n ope uitnodiging aan hulle te rig om 'n bydrae te lewer nie. Dit sou 'n voorsetting wees van 'n tipiese paternalistiese ingesteldheid wat in baie gemeentes heers en wat baie

jongmense reeds van die kerk vervreem het.

Jongmense is nie (net) die kerk van môre nie. Hulle is die kerk van vandag. Hulle word nie geduld, verdra of verduur ter wille van watter doel ookal nie. Hulle moet ook liefgehê en aanvaar word soos enige ander (volwasse) lidmaat. Dit stel op sigself baie hoë eise aan 'n gemeente. Dit verg meer as wat op die oppervlak blyk, en die prys daaraan verbonde, mag op die lange duur vir sommige gemeentes (en lidmate) heeltemal te hoog wees.

Daar is reeds in Hoofstuk 3 verwys na kontekstualisering en inkarnasionele bediening waarin sterk klem daarop gelê word dat verhoudings gebou moet word en dat tyd saam met hulle deurgebring moet word. Kontak kan op verskillende maniere bewerkstellig word, naamlik deur middel van ouers (De Vries 1994 : 77vv), sekere programme of aksies, soos byvoorbeeld kategese en jeugaksies, en behoefte-gedrewe programme wat aangebied word. As dit doelgerig bestuur word, kan jongmense op baie terreine deel word van die gemeentelike bedrywighede (Fields 1998 : 121).

Die mees effektiewe wyse, egter, is om die jongmense op hulle eie speelveld te ontmoet en te leer ken. Dit behels dat uit die bekende en "veilige" volwasse leefwêreld getree moet word, om deel te word van 'n ander kultuur, om hulle te aanvaar vir wie hulle is, en om deur hulle aanvaar te word. Dit word ook genoem: *"Earning the right to be heard"* (Dunn 1997 : 123). Sodoende word vooroordele, misverstande en wanopvattinge wedersyds uit weg geruim, en die weg gebaan om gemeenskaplike doelwitte te bereik.

Een van die belangrikste doelwitte moet wees om in die vertikale verhouding met God te groei tot geestelike volwassenheid. Dit sluit in die vermoë en die gewilligheid om Bybelse waarhede toe te laat om waardes, besluite en optrede te vorm. Dit is 'n langtermyn proses, maar solank die doelwit in gedagte gehou word, maak dit baie

opofferings en aanpassings die moeite werd.

Die gesamentlike groei in die vertikale verhouding, maak die vertrouwe moontlik om mekaar ook op horisontale vlak te aanvaar en in betekenisvolle, koinoniale verhoudings te groei. Dit ruim nie alle verskille uit die weg nie, want van jongmense kan nie verwag word om soos volwassenes te dink en te redeneer nie. Die omgekeerde is natuurlik ook waar. Maar gesonde verhoudings bied 'n gemeenskaplike basis vir beraadslaging en onderhandeling oor die praktyk van gemeente-wees.

In 'n gemeente waar verhoudings belangrik is, en 'n klimaat geskep word waar mense van uiteenlopende ouderdomme, kulturele aanvoelings en belewenisse mekaar se bona fides onvoorwaardelik aanvaar, kan toerusting met die oog op die verstaan van die wese van lofprysing en aanbidding (Clark 1994 : 63) geslaagd wees en kan jongmense bemaatig word om saam te werk om die erediens, asook ander lofprysings- en aanbiddingsgeleenthede sodanig in te rig, dat dit ook hulle behoeftes aanspreek.

In die praktyk mag dit nodig - en selfs wenslik - wees om een of ander struktuur daar te stel wat die geleentheid bied vir lidmate van verskillende generasies en vroomheidstipes om op gereelde basis bymekaar te kom. Dit kan die vorm aanneem van 'n gespreksforum, 'n "eredienskommissie" of 'n "erediensvernuwingskommissie". By hierdie geleenthede word gefokus op die beplanning, aanbidding en evaluering van eredienste, met besondere klem op die lofprysings- en aanbiddingsfaset daarvan (Depoortere 1994 : 51).

Ward (1993 : 34vv) maak die interessante opmerking dat, vir jongmense om aan hierdie proses deel te neem, daar deur drie fases beweeg moet word :

"Objectivication" - ons almal word binne 'n kultuur gebore wat as eksterne

werklikheid rondom ons bestaan. *"If we want to play, we have to learn the rules"* Ons aanvaar te maklik dat jongmense alles rondom lofprysing en aanbidding verstaan. Dis egter nie waar nie. Hulle moet verkieslik in 'n ontspanne en nie-bedreigende atmosfeer hieraan blootgestel word. Kerklike liedere kan (ook aan die hand van Bybelstudie) bespreek word en verduidelik word hoe en waar dit in lofprysing en aanbidding gebruik kan word. Sodoende word hulle stelselmatig in die tradisie ingelei sonder om deur die kerkkultuur oorweldig te word. Hulle word toegelaat om dit wat hulle leer omtrent die christelike geloof aan te pas vir hulle eie kulturele raamwerk.

"Internalization" - kultuur bestaan nie net buite ons nie. Ons dra dit in ons om en dit beïnvloed die manier waarop ons na onself, na ander en die wêreld kyk. Terwyl jongmense gehelp word om in hulle geloof te groei, moet ruimte gelaat word vir die herstrukturering van hulle interne wêreld. Omdat kulturele raamwerke verskil, word verskillende vrae gevra. Groepsbesprekings en Bybelstudie help om saam antwoorde te vind en te internaliseer.

"Externalization" - mense skep kultuur, soos byvoorbeeld woorde om dinge te benoem. So is jongmense baie betrokke in die evolusie van kultuur omdat baie van wat hulle skep, nuut is. Teenoor eredienste wat van lidmate passiewe verbruikers maak, bied "alternatiewe" lofprysing en aanbidding die geleentheid vir betrokkenheid en kreatiwiteit. Dit sluit 'n verskeidenheid van aktiwiteite in. Veral op die terrein van liedjies skryf, behoort groot moeite gedoen te word om jongmense se skeppende vermoëns te stimuleer. Dit hoef nie altyd geheel en al oorspronklik te wees nie, maar die kerk se tradisie en kultuur (liederskat, geloofsbelydenisse, rituele en gebruike) kan as boustene gebruik word vir 'n nuwe inkleding van byvoorbeeld die liturgie.

4.3.1 Beplanning van lofprysing en aanbidding

In die beplanning en samestelling van lofprysings- en aanbiddingsgeleenthede moet deeglik rekening gehou word met 'n aantal belangrike aspekte, naamlik :

4.3.1.1 Die aard en doel van die byeenkoms

In terme van die vier dienste van die kerk, moet duidelikheid verkry word wat die beoogde resultaat of uitkoms is wat in die vooruitsig gestel word, asook die gerigtheid van die diens : opbou na binne of uitbou na buite. Volledigheidshalwe word die volle diagram (Burger 1999 : 112) hier geplaas :

OPBOU NA BINNE	DIENSTE	UITREIK NA BUITE
Lering en prediking	Kerugma (<i>vertel</i>)	Evangelisasie
Diens na binne (aan broers en susters)	Diakonia (<i>doen</i>)	Diens na buite (sosiale aksie en diens)
Gedeelde lewe na binne	Koinonia (<i>is</i>)	Gedeelde lewe na buite
Erediens	Leitourgia (<i>vier</i>)	Feeste

Wanneer gefokus word op die **kerugmatiese**, moet so beplan word dat voorsiening gemaak word vir die geestelike opbou van gelowiges (na binne). Dit is baie belangrik aangesien lof en aanbidding ook die "voertuig" kan wees - of selfs die klimaat (atmosfeer) kan skep - vir die oordrag en inskerping van kennis. Wanneer die fokus verskuif na die uitreik na buite, stel dit totaal nuwe eise aan 'n gemeente ten opsigte van lofprysing en aanbidding, aangesien klem val op buitelanders wat ingebring moet word. Dan sal die inkleding heeltemal anders daar uitsien.

Warren (1995 : 239vv) stel dit as uitgangspunt dat net ware gelowiges God werklik kan loof en aanbid. Ongelowiges en buitelanders kan bloot toeskouers wees wanneer gelowiges met lof en aanbidding besig is (sien ook Fields 1998 : 132). Dit opsigself is reeds deel van die getuigenis wat deel uitmaak van so 'n byeenkoms. Hy wy 'n hele hoofstuk aan die beplanning en inrigting van die "*Seeker-Sensitive Service*" (1995 : 251vv).

Terwyl 'n erediens 'n dialogiese karakter behoort te hê, is die aard van 'n kerugma-gerigte diens (soms na binne en veral na buite) meer op eenrigting-kommunikasie ingestel. Pass (1985 : 150v) en Liesch (1996 : 161vv) wys daarop dat dit 'n sterk "*performance orientation*" het. Die klem val meer op die preek, die koor, die solis en die instrumente wat 'n boodskap verkondig en atmosfeer skep. Die gemeente kom om te luister en te ontvang. Wanneer hulle wel deelneem, sal die liedere 'n sterk verkondigingsaspek hê as bevestiging van die boodskap wat gebring word. Soms is dit nodig om bestaande liedere se lirieke aan te pas sodat buitelanders dit ook kan verstaan. (Warren 1995 : 287)

Hierdie tipe diens kan met goeie gevolg gebruik word om kerklos en kerklose jongmense, wat uit die aard van die saak skepties staan teenoor die kerk en selfs die evangelie, weer te bereik. Dit sou vereis dat die preek baie definitief afgestem is op die teikengehoor, dat die musiek moet aansluit by die leefwêreld van dié jongmense en dat hulle nie bedreigd en blootgestel voel nie. (Warren 1995 : 257)

Wanneer die klem op die ***koinonia-aspek*** val, verskuif die fokus van toeskouer na deelnemer. Betrokkenheid en ervaring speel 'n al groter rol. Alles in die byeenkoms is daarop ingestel om die Here se teenwoordigheid te beleef, veral deur middel van byvoorbeeld die Nagmaal, om mekaar in liefde op te bou en om van daaruit, die missie om dissipels te wees in die wêreld, ernstig op te neem. Holland (1999 : 9) sê dat dit die ideale geleentheid is om jongmense uit te daag om dié gawes wat hulle op individuele en korporatiewe vlak ontdek en ontwikkel het, te gaan gebruik.

Interpersoonlike kontak is belangrik. Lidmate kry geleentheid om na mekaar uit te reik, om bewus te raak van mekaar se behoeftes en om in kleiner groepe saam te bid daarvoor en ook vir mekaar. Daar word ook doelbewus geleentheid geskep om met mekaar sekere sake uit die Woord te bespreek en terugvoer te gee. Interaksie is hoog op die prioriteitslys.

Musiek in 'n koinoniale diens moet die eenheid versterk. Pass (1985 : 155) merk op dat daar min koinoniale liedere in die kerk bestaan wat deur groot komponiste gekomponeer is. Dit is gewoonlik gebore uit die hart van liturge en leraars wat omgee vir hulle mense en wat van gemeentesang hou.

Koinoniale kommunikasie bring voorganger en gemeente baie nader aan mekaar. So sal byvoorbeeld die lof- en aanbiddingsleier, of solis, of koor 'n versie sing, en die gemeente uitnoui om die refrein saam te sing, of hande te klap, saam te dans of op een of ander wyse mee te doen. Antifoniese en responsoriese sang kan met groot vrug gebruik word. Terwyl daar gebid word, kan dit gebeur dat die koor saggies in die agtergrond sing, of dat gepaste en gewyde musiek in die agtergrond gespeel word. *"Koinonia music is by nature free-flowing, user-friendly, and culturally relevant in style."* (Liesch 1996 : 168)

Die **leitourgies-gerigte** diens fokus op God en al die lof en aanbidding is op Hom gerig. Daar heers 'n gees van eerbied en afwagting, wat ook gepaard kan gaan met stilte en gewydheid. Meer tyd word spandeer aan lofprijsing en aanbidding, en die preekgedeelte mag korter wees.

"Leitourgia is usually large-group worship, and it tends to require more vision, more drama, more mystery, and more symbolism. Whereas kerygma is done to people, and koinonia is for people, leitourgia is primarily response by people. The primary question the people ask themselves is : 'Did I meet with God ?'" (Liesch 1996 : 169)

Leitourgiese musiek vereis van die gemeente om onvoorwaardelik deel te neem aan die lof en dank wat aan God gebring word. Meer en nuwe liedere behoort geskep en aangeleer te word (Tittley 1999 : 10v), sodat die repertoire waaruit 'n keuse gemaak kan word, aansienlik verruim word. Die weerstand by baie gemeentes om nuwe liedere aan te leer, moet afgebreek word, deur die manier waarop die gemeente daaraan blootgestel word, minder skools en bedreigend te maak. Die koor, begeleier(s), soliste en elkeen wat deel uitmaak van die musiekbedieningspan, speel 'n ondergeskikte rol, daarin dat hulle fasiliterend optree in die gemeente se lof en aanbidding.

Die **diakoniaal-gerigte** diens fokus op die feit dat God mense roep om sy dissipels en verteenwoordigers in die wêreld te wees. Om die nood van die wêreld raak te sien en so daardeur aangespreek te word, dat daarop gereageer moet word. Daarom sal alles in dié diens daarop afgestem wees om God daarvoor te dank dat Hy 'n liefdevolle en genadige God is wat deernis het met diegene in nood, en dat Hy mense gebruik om die materiële en geestelike nood te verlig. Tyd en geleentheid sal ingerig word vir mense om te reageer op die roepstem van die Here en hulleself, selfs op demonstratiewe wyses, aan die Here kan wy.

Musiek en liedere wat hierdie uitnodiging om die Here te volg waar ookal mag lei en die bereidheid om alles op die altaar te lê, sal die ondertoon van die lof en aanbidding in so 'n diens wees.

4.3.1.2 Die teikengehoor

Die Bybel bepaal vir ons as kerk ons boodskap, maar ons teiken bepaal wanneer, waar en hoe ons dit kommunikeer. Veral wanneer 'n mens onder die indruk kom van die verskeidenheid mense, kulture, generasies en spiritualiteitstipes wat almal saamgesnoer word onder die sambreel van "gemeente", dring die besef deur dat dit 'n menslike onmoontlikheid is om elkeen op 'n gegewe oomblik (in 'n gegewe

byeenkoms of erediens) ewe doeltreffend te bedien en betrokke te kry.

In die beplanning sal konsensus verkry moet word op wie gefokus gaan word by watter geleentheid. Om bloot in die bondel te skiet of te hoop dat almal op een of ander manier tog geraak gaan word, is onrealisties. Op meeste terreine van die lewe word gedifferensieer. Daarom behoort 'n aantal sake altyd in gedagte gehou te word :

Die Skrifgedeeltes en temas vir eredienste behoort vir 'n geruime tyd vooruit beplan en bekendgemaak te word (Verslag 1992 : 80v)

Leiers behoort aangewys te word om verantwoordelikheid te neem vir die verskillende fasette van eredienste (Ward 1993 : 101)

Ooreenkoms moet bereik word oor die formaat van eredienste na gelang van die klem wat daarin gelê gaan word

Daar moet besluit word of afsonderlike eredienste gehou gaan word vir verskillende groeperinge en of daar by elke erediens gefokus gaan word op verskillende behoeftes.

Myns insiens kan daar van tyd tot tyd afsonderlike dienste gehou word, hoewel dit nie die reël behoort te wees nie, aangesien dit die eenheid en gemeenskap van die gemeente kan versteur. Lidmate moet ook blootstelling kry aan ander maniere van lofprysing en aanbidding as dié waaraan hulle persoonlik voorkeur gee. Daar behoort ook 'n verdraagsaamheid gekweek te word teenoor lidmate met ander oortuigings, aanvoelings en belewenisse.

Nadat die oorhoofse beplanning gedoen is, moet die detail-beplanning vir elke erediens gedoen word. Dit kan gebeur op een van twee maniere :

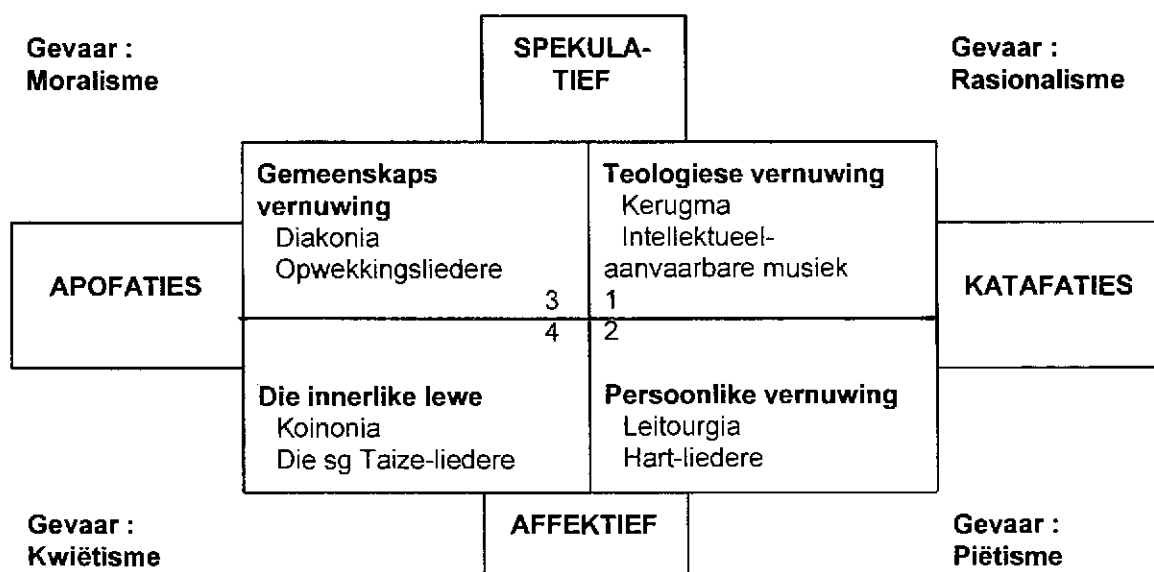
Al die betrokkenes kan op gereelde basis byeenkom en gesamentlik 'n werkswinkel hou en uiteindelik 'n liturgie vasstel (Ward 1993 : 99vv; Morgan 1996 : 173w).

Die leiers van die onderskeie bedieningsgroepe kan elkeen afsonderlik met

diegene wat by hulle ingeskakel is, bymekaarkom en hulle beplanning doen (Clark 1994 : 58vv).

Watter wyse ookal gevolg word, sal afhang van die keuse wat elke gemeente maak na gelang van plaaslike omstandighede en ook persoonlikhede. Wat egter baie belangrik is, is dat die beplanning gepaard moet gaan met baie gebed, studie van die Woord en afhanklikheid van die leiding van die Heilige Gees. Dis verder ook belangrik dat bepaal word wie by watter geleentheid die leiding gaan neem. Dit sou verkieslik wees dat by geleentheid van byvoorbeeld 'n jeuggerigte byeenkoms, jongmense leiding sal neem by die lofprysing en aanbidding en dat, indien moontlik, hulle ook met die begeleiding en die res van die liturgie behulpzaam sal wees. Op so 'n wyse kan alle lidmate - wat oor die hele spektrum van ouderdom en spiritualiteit versprei is - betrokke gemaak word en lidmate die geleentheid kry om hulle gawes te benut en te ontwikkel.

'n Interessante aspek wat in berekening gebring kan word in beplanning van die lofprysing en aanbidding, is die raakvlakke tussen die vier dienste (aard en doel) by 4.3.1.1 genoem en die vier spiritualiteitstipes (teikengehoor) aan die einde van Hoofstuk 3. Dit raak veral die keuse ten opsigte van musiek en liedere wat aangewend kan word ter bereiking van verskillende tipes mense.

4.3.1.3 Beskikbare materiaal

‘n Derde aspek wat aandag verdien in terme van beplanning, is die vasstelling van die beskikbare materiaal vir sinvolle lofprijsing en aanbidding. Dit sluit in die beskikbare mensemateriaal, die beskikbare liedere, musiek en instrumente, asook alle klankapparaat en multimedia wat benodig word.

Om ‘n databank saam te stel van jongmense wat die gawe van musiek en sang het, en wat die vermoë het om die tegniese aspekte van ‘n erediens te kan hanteer, is nie altyd die maklikste ding ter wêreld nie. Om bloot ‘n uitnodiging te rig of ‘n kennisgewing êrens aan te bring, lewer gewoonlik nie die gewenste resultaat nie.

Dis hier waar die inkarnasionele bediening weer ter sprake kom. Dit verg baie tyd en energie om die leef- en speelwêreld van die jongmens te betree. Maar dis daar by die skoolaktiwiteite, die plekke van ontspanning, by huispartytjies en in hulle huise waar hulle hulle ware kleure - en talente en gawes - wys. Persoonlike uitnodiging, aandag en opregte toewyding kan daartoe lei dat jongmense dit kan waag om hulleself beskikbaar te stel.

Na die werwing, moet die toerusting en opleiding plaasvind. Na die aanvanklike bekendstelling aan die Bybelse eise vir lofpysing en aanbidding, sal praktiese indiensopleiding op deurlopende basis gedoen moet word. Namate die jongmense self vertrouwd raak met wat van hulle verwag word, kan hulle self die verdere werwing en opleiding begin waarneem en hulle plek in die gemeente selfstandig inneem.

Tydens die langtermynbeplanning op liturgiese gebied, moet duidelikheid verkry word oor watter apparatuur en instrumente nodig is om in die behoefte te voorsien. Hiervoor sal doelbewus begroot moet word. As 'n gemeente de novo begin om klank- en musiekapparaat aan te koop, kan dit eers op kleiner skaal gedoen word en later uitgebrei word. Kwaliteit is egter belangriker as die kwantiteit.

Wat egter baie belangrik is, is die besluit oor die gebruik van die beskikbare liedere en musiek vir gebruik tydens lofprysings- en aanbiddingsgeleenthede. Die huidige gebruik en beleid in die NG Kerk is dat slegs die amptelik-goedgekeurde liedere, soos vervat in die amptelike bundels, tydens eredienste gesing mag word (Verslag 1992 : 79). Van gemeentes word verwag om in alle opsigte lojaal te wees aan die kerkmusiekbeleid, terwyl die eiesoortige behoeftes van die lidmate in die plaaslike gemeente nie bevredig kan word nie. Dit veroorsaak spanning en konflik tussen leraars en kerkrade, tussen kollegas onderling en tussen gemeentes binne dieselfde kerkverband.

Vanuit hierdie navorsingstudie is dit duidelik dat daar oorkoepelend riglyne neergelê behoort te word vir die teologiese, musikale en himnologiese standarde en eise waaraan 'n kerklied moet voldoen, en dat dit aan gemeentes (by name byvoorbeeld die eredienskommissie) oorgelaat moet word om self die keuring waar te neem met inagneming van die kerk se belydenis en hulle eie visie (identiteit, missie, bedieningsplan en gerigtheid) (Clark 1994 : x; Barnard 1981 : 491v).

Dit kom dus daarop neer dat elke gemeente sy eie musiekbeleid moet kan

saamstel, enersyds om homself te vrywaar teen die gevaar van verandering slegs ter wille van verandering, maar andersyds om die openheid te hê om in sy eie plaaslike behoeftes te kan voorsien (Sammelink 1993 : 137v).

Wanneer dit kom by die behoeftes van veral die jongmense - en 'n gemeente hulle ernstig opneem - sal baie meer gemaak moet word van hulle eie skeppinge in hulle eie idioom, al sal dit nie dieselfde rakleefstyl hê as van die Geneefse melodieë nie. Tipies aan die kultuur van die jongmense, hou sekere musiek en liedere net vir 'n tydjie totdat dit vervang word deur iets beters. As daar in die gemeente net ruimte geskep kan word vir hierdie "eendagsliedere" (Barnard 1981 : 600) asook vir die feit dat die melodie vir jongmense belangriker is as die lirieke, kan daar in dié moeilike oorgangstyd na volwassenheid 'n gevoel van aanvaarding geskep word, wat dit moontlik maak dat hulle as volwassenes tog nog lojaal aan hulle gemeente sal wees.

Dit sal 'n gemeente baat om 'n opname te maak van die tipe musiek waarna hulle jongmense daagliks luister. Dit sal hulle 'n idee gee van die behoeftes van dié jongmense op musikale gebied. Daar kan wonderlike deure oopgaan wanneer aansluiting gevind word by hulle leefwêreld, en dit die aanknopingspunt word om te wys hoe die woorde en musiek 'n eenheid vorm om lof en aanbidding aan die Here te bring.

4.3.2 Die inrigting en aanbidding van lofprysings- en aanbiddingsgeleenthede

Om agter die skerms beplanning en voorbereiding vir lof en aanbidding te doen, en om 'n gemeente daarin te lei en voor te gaan, is twee geheel en al verskillende dinge. Nie almal het die vrymoedigheid en die gawe om op dié gebied leiding te neem nie. Dis ook nie 'n status-posisie nie, maar 'n geleentheid om te dien. Daarom is dit belangrik dat sang- en musiekleiers dit as hulle bediening sal sien. Vir jongmense om in so 'n bediening betrokke te raak, kan 'n wonderlike uitdaging en

geleentheid vir groei wees.

Om leiding te kan neem, stel hoë eise. So noem Tittley (www.btc.co.za/worship/essence.htm) die volgende kwalifikasies vir 'n leier van lofprijsing en aanbidding :

“A worshipper - a daily submission to the Lordship of Christ; a deep and proven spiritual walk; a knowledge of the church worship style and songs; an acceptable level of musical ability; a good reputation in the fellowship; able to function as part of a team; a proper attitude to the church leadership; a commitment to the position and an enthusiastic and friendly personality.”

Vir die inrigting en aanbidding van lofprijsing en aanbidding is veral die leiding en inspirasie van die Heilige Gees van kardinale belang. Barnard (1981 : 118vv) maak die stelling dat sonder die werking van die Gees die erediens mensewerk en dood is. Hy stel dit verder dat daar na twee kante tekort gedoen kan word aan die Persoon en werk van die Heilige Gees in die erediens, naamlik, enersyds, deur sy werk aan bande te lê deur tradisie, of dat die menslike vermoëns op die voorgrond staan, of dat die prediking so intellektueel en formeel is dat die Gees uitgesluit word. Andersyds kan die Gees losgemaak word van die werk van Christus en van die Skrif sodat in 'n emosionalisme verval word.

Burger (1999 : 113vv) noem twee beginsels in verband met die werk van die Gees, naamlik kreatiwiteit en kontinuïteit.

“Wat daarmee bedoel word, is dat die Gees voortdurend beweeg tussen die pole van getrouheid aan die werk van Christus...en groot aanpasbaarheid en oorspronklikheid wat betref die vorm waarin die bediening gegiet word.... Die kerk kan hier na twee kante fouteer. Ons kan te sterk vashou aan tradisionele konkretiserings van die bediening wat ons ken en leer vereenselwig het met die verkondiging van Christus - sodat ons nie werklik oop is vir vernuwing nie. Dit kan egter ook gebeur dat ons te naartstigtelik net

aanmekaar wil vernuwe sonder dat ons rekening hou met die krag en die sin van tradisie."

Dit is uit die voorafgaande duidelik dat die kerk vir te lank die werk van die Gees in die keurslyf van 'n eie, tradisionele siening van kerk-wees ingeforseer het ter wille van sogenaamde teologiese suiwerheid. Die tyd het dalk nou aangebreek dat die Gees toegelaat word om ook deur gewone lidmate (leke) op 'n kreatiewe manier sy werk ook op liturgiese terrein te doen.

Soos reeds genoem, beteken dit dat daar groter vryheid moet kom in die skepping en aanvaarding van nuwe liedere vir lofprysing en aanbidding. Verder impliseer dit groter liturgiese soepelheid en variasie, met een uitsluitlike doel voor oë, naamlik om God te verheerlik en te aanbid. Op sigself vra dit baie noue omgang met God deur sy Woord en gebed om sy wil te hoor en te doen.

In die NG Kerk is die *liturgiese diens* (ingerig rondom die leesrooster en die kerklike jaar), asook die *tematiese diens* (waar musiek en Skriflesings by die preek aansluit) nie totaal onbekend nie. Die derde soort liturgie, die sogenaamde "*free-flowing praise service*" (waar musiek en preek nie noodwendig mekaar aanvul nie) is egter nie so bekend nie. Dit sou egter goedsikks aangepas kan word sodat 'n lofprysings- en aanbiddingsgeleentheid aan die hand van een van dié modelle ingerig kon word. "*The free-flowing praise arrangement, however, consists of one or more uninterrupted sections of one type of activity. For example, sustained praise could last for ten to forty-five minutes without breaking the flow, as could Scripture reading or prayer.*" (Liesch 1996 : 46)

Voorbeelde hiervan - wat trouens ook aangepas en in ons eie lofprysing en aanbidding gebruik kan word - is die volgende (Tittley : www.btc.co.za/worship/essence.htm; Liesch 1996 : 47vv; Webber 1994 : 66vv) :

“The Wimber Five-Phase Model” gebaseer op die teks van Psalm 95

(‘n Moontlikheid vir *koinoniaal-gerigte* lof en aanbidding)

FASE	SKRIFGEDEELTE : PSALM 95
1. Invitation	vers 1
2. Engagement	vers 2
3. Exaltation	vers 3 - 5
4. Adoration	vers 6
5. Intimacy	vers 7

Fase 1 is ‘n oproep tot lof en aanbidding gerig tot mense. Dikwels is dit ‘n probleem by die aanvang van ‘n geleentheid om mense se aandag te fokus op wat gaan gebeur. Hierdie is die geleentheid om mense se gedagtes in die regte rigting te stuur.

Fase 2 is gerig op God. Mense word opgeroep om hulle bewustelik in te stel op ‘n ontmoeting met Hom.

Fase 3 is liedere wat oor God gesing word en waarin sy grootheid, almag en heerskappy besing word.

Fase 4 is die oorgang na ‘n meer intieme aanbiddingsgedeelte waarin die Here persoonlik aangespreek word

Fase 5 is die mees persoonlike waarin God as Vader aangespreek word. Die persoonlike voornaamwoorde “ons” en (verkieslik) “ek” verwoord die intieme omgang met God

“Journey into the Holy of Holies” (aangepas - DCT)

(‘n Moontlikheid vir ‘n leitourgies-gerigte lof en aanbiddingsgeleentheid)

FASE	SKRIFGEDEELTE
1. Personal Testimony : “outside in the camp”	Psalm 122 : 1 - 4
2. Thanksgiving : “through the gates”	Psalm 100 : 4, 5

3. Praise : "into his courts with praise"	Psalm 100 : 2, 3
4. Holy Place	Psalm 130 : 1 - 8
5. Holy of Holies	Psalm 123 : 2

Hierdie model is gebaseer op die uitleg van die Tabernakel en daar word soms ook baie klem gelê op die verskillende items binne-in die Tabernakel en hulle simboliese betekenis.

Fase 1 herinner die volk aan die Here se sorg op pad, asook die rede waarom hulle bymekaar is

Fase 2 bestaan uit dank vir sy trou en liefde

Fase 3 bestaan uit lofliedere wat handel oor Wie God is en watter verskil Hy in mense se lewens maak

Fase 4 en 5 lei die volk in die aanbiddingsfase in in die besef van God se teenwoordigheid, hulle eie sondigheid, maar ook die vergifnis

"Isaiah 6 Model"

('n Moontlikheid vir 'n *diakoniaal-gerigte* lof en aanbiddingsgeleentheid)

FASE	SKRIFGEDEELTE : JESAJA 6
1. Transcendent Praise : "I saw the Lord"	vers 1, 3
2. Confession of Sin : "Woe to me"	vers 5
3. Words of Forgiveness : "Your guilt is taken away"	vers 7
4. Preaching : "Whom shall I send ?"	vers 8a
5. Commitment : "Here am I"	vers 8b

Die verskillende fases is eintlik voor die handliggend.

Die aanbidding van hierdie - en ook die ander - maniere van lofprijsing en aanbidding, vra dat elkeen wat deel uitmaak van die span baie goeie koördinasie en aanvoeling vir mekaar en ook die omstandighede moet hê. Daar is nog 'n legio moontlikhede in dié verband wat nog ontdek en ontgin kan word.

4.3.3 Evaluering

Dis nodig, ter wille van groei en vooruitgang, dat voortdurend evaluering gedoen sal word ten opsigte van lofprijsing en aanbidding. Almal wat betrokke is by die beplanning en aanbidding moet ook deel uitmaak van die evalueringspan. Dit kan ook help om ander lidmate in te trek om hulle eie opinie te kom lug. Positiewe en opbouende kritiek is altyd nodig en welkom.

Ten minste drie vrae moet beantwoord word :

Is die lofprijsing en aanbidding, soos dit gedoen word, Bybels, teologies en ekklesiologies verantwoord en suiwer ?

Help dit die gemeente om werklik die Here te loof en Hom te aanbid ?

Wat kan gedoen word om dit nog beter te doen ?

Daar moet altyd onthou word dat verandering en vernuwing heel dikwels met weerstand begroet word. Vernuwing op die terrein van lofprijsing en aanbidding, veral wanneer mense nog nie (wil) verstaan waarom dit eintlik gaan nie, ontlok baie kritiek en negatiewe reaksie. Baie maal word hierdie kritiek persoonlik opgeneem. Indien elkeen se motiewe suiwer is en dit in afhanklikheid van die Here gedoen word, kan die bediening voortgesit word en dit aan die Gees oorgelaat word om die oorrerings- en oortuigingswerk te doen.

BIBLIOGRAFIE

Boeke :

Barnard, A.C., 1981, *Die erediens*. Pretoria : NGKB.

Beaudoin, Tom, 1998, *Virtual Faith*. San Francisco : Jossey-Bass Publishers.

Borgman, Dean, 1997, *When Kumbaya is not Enough. A Practical Theology for Youth Ministry*. Massachusetts : Hendrickson Publishers.

Burns, Jim, 1988, *The Youth Builder*. Eugene, Oregon : Harvest House Publishers.

Burger, C.W., 1991, *Die dinamika van 'n Christelike geloofsgemeenskap. Nuut nagedink oor gemeentes*. Kaapstad : Lux Verbi.

Burger, C.W., 1995, *Gemeentes in transitio. Vernuwingsgeleenthede in 'n oorgangstyd*. Kaapstad : Lux Verbi

Burger, C.W., 1999, *Gemeentes in die kragveld van die Gees. Oor die unieke identiteit, taak en bediening van die Kerk van Christus*. Stellenbosch : BUVTON

Carson, D.A. (ed.), 1993, *Worship : Adoration and Action*. Grand Rapids, Michigan : Baker Book House.

Clark, Linda. J., 1994, *Music in Churches. Nourishing your Congregation's Musical Life*. The Alban Institute.

Coupland, Douglas, 1992, *Generation X*. British Edition. London : Abacus.

Cray, Graham, 1998, *Postmodern Culture and Youth Discipleship. Commiment or Looking Cool ?* Cambridge : Grove Books Limited.

De Vries, Mark, 1994, *Family-Based Youth Ministry*. Illinois : InterVarsity Press

Du Plessis, I.J., 1978, *Die Brief aan die Kolossense*. Kaapstad : NG Kerk-Uitgewers.

Dunn Richard.R & Senter III Mark.H. (Ed.), 1997, *Reaching a Generation for Christ*. Chicago : Moody Press.

Fields, Doug, 1998, *Purpose Driven Youth Ministry. 9 Essensial Foundations for Health Growth*. Grand Rapids, Michigan : Zondervan Publishing House.

Ford, Kevin, 1996, *Jesus for a New Generation*. Hodder & Stoughton.

Foster, Charles. R., 1982, *Teaching in the Community of Faith*. Nashville : Abingdon.

Grenz, Stanley. J., 1996, *A Primer on Postmodernism*. Grand Rapids : Michigan. Eerdmans.

Hendriksen, William, 1972, *New Testament Commentary : Ephesians*. The Banner of Truth Trust.

Heyns, L.M. & Pieterse, H.J.C., 1990, *Eerste treë in die Praktiese Teologie*. Pretoria : Gnosis

Holland, Marc, 1999, *Youth and Worship : More than a Debate*. Unpublished Study - Music: Individual Study 393. Dordt University.

Holmes, Urban. T., 1981, *A History of Christian Spirituality. An Analytical Introduction*. New York : The Seabury Press.

Huisamen, E van N., 1994, *Teologie en Kerklied - Aspekte van die Teologiese Inhoud van die Evangeliese Gesange in gebruik by die Nederduits Gereformeerde Kerk en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika*. Ongepubliseerde DTh : Unisa,

Huisamen, Evard, 1997, *Kom ons sing die kerk weer vol*. Kaapstad : Lux Verbi

Kitching, Deon, Robbins, Duffy, (ed.), 1997. *Youth Ministry : The Basics and Beyond*. Wellington : Youth Specialties (SA).

Kittel, Rudolf, (ed.), 1937, *Biblia Hebraica*. Stuttgart : Wurttembergische Bibelanstalt

Koehler, L., (ed.), 1958, *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*. Leiden : EJ Brill.

Ladd, G.E. ,1974, *A Theology of the New Testament*. Wm B Erdmans Publishing Company.

Liesch Barry, 1996, *The New Worship. Straight Talk on music and the Church*. Baker Book House Co.

Louw J.P., Nida E.A., (ed.), 1989, *Greek-English Lexicon of the New Testament based on Semantic domains* Vol 1 & 2. Bible Society of South Africa.

Moffett, Robert, 1999, *An Assessment of Current and Proposed Responses with Particular Reference to Youth For Christ International*. Ongepubliseerde MA, All

Nations Christian College, Hertfordshire, England.

Mueller, Walt, 1994, *Understanding Today's Youth Culture*. Wheaton : Tyndale House.

Nash, Robert, 1997, *An 8-Track Church in a CD World - The Modern Church in the Postmodern World*. Macon, GA : Smyth & Helwys.

Nelson, C. Ellis, 1992, *Helping Teenagers Grow Morally*. Louisville, Kentucky Westminster/John Knox Press.

Nestle, Eberhard, (ed.), 1971, *Novum Testamentum Graece*. London : United Bible Societies.

Pass, David Brynmor, 1985, *A Theological Theory concerning the Role of Music in the Church*. Ongepubliseerde DPhil : Universiteit van die Witwatersrand.

Pass, David, 1998, *Church and Music*. Lesing oor Lofprysing tydens 'n Lofprysingseminaar in die NG Gemeente Rant en Dal. 24 - 26 Julie 1998.

Robbins, Duffy, 1990, *The Ministry of Nurture*. Grand Rapids. Zondervan Publishing House.

Roberto, John, 1999, *Presentation : Bringing the Generations together*. Paper delivered at the Youth and Family Ministry Leadership Conference : "Nurturing Faith among the Generations", Minneapolis : Augsburg College, August 2 - 6, 1999.

Schweitzer, Friedrich, 1998, Global Issues Facing Youth in the Postmodern Church, in *Growing up Postmodern : Imitating Christ in the Age of "Whatever"*. The 1998 Princeton Lectures on Youth, Church and Culture, Princeton. Institute for Youth

Ministry.

Semmelink, W.G., 1993, *Die Musiekbediening in die Vry-liturgiese erediens*. Ongepubliseerde DTh-verhandeling : Unisa.

Strydom, W.M.L., 1984, *Die Aard van die Himnologie en die plek daarvan in die Liturgiek*. Ongepubliseerde MTh-Verhandeling : Universiteit van die Oranje Vrystaat.

Sweet, Leonard, 1999, *soulTsunami*. Grand Rapids : Zondervan Publishing House.

Tapscott, Don, 1998, *Growing Up Digital - The Rise of the Net Generation*. New York : McGraw-Hill.

Viljoen, Martina, 1997, *Sentiment en die lied van die Nederduitse Gereformeerde Kerk : 'n Inhoudsanalitiese perspektief*. Ongepubliseerde Mmus-verhandeling : Universiteit van die Oranje Vrystaat.

Ward, Pete, 1992, *Youth Culture and the Gospel*. London : Marshall Pickering.

Ward, Pete, 1993, *Worship & Youth Culture*. London : Marshall Pickering.

Ward, Pete, 1997, *Youth Work and the Mission of God. Frameworks for Relational Outreach*. Wiltshire : Cromwell Press.

Ware, Corinne, 1995, *Discover Your Spiritual Type. A Guide to Individual and Congregational Growth*. Alban Institute Publication.

Warren, Rick, 1995, *The Purpose Driven Church. Growth without compromising your Message & Mission*. Grand Rapids, Michigan : Zondervan Publishing House.

Verslag van die Adhoc-kommissie in verband met Lofprysing en musiekbediening 1994.

Webber, Robert E., 1994, *Learning to worship with all your Heart*. Nashville, Tennessee: The Institute for Worship Studies.

Tydskrifte :

Case, Steven, 1997, *Is Christian Rock an Oxymoron ?* Youth Worker, March/April 1997, pp 27 - 31.

Depoortere, Kristiaan.A.M.J., 1994, *Jongen en Liturgie. Vragen aan de ouders, aan de cultuur en aan Kerken*. Praktiese Teologie in S.A. 9 (1) 1994 : pp 45 - 54

Kirgiss, Chrystal, 1997, *The Changing Face of Christian Music...and what it means for Youth Ministry*. Youth Worker, March/April 1997, pp 20 - 24.

Morgan, Michael, 1996, *The Musician as Liturgist : The Three "P's" of Worship Leadership*. Reformed Liturgy & Music. Volume XXX, Number 4, 1996, pp 173 - 177.

NazarianCarroll, Nancy, 1997, *Teaching Kids to lead Worship*. Youth Worker, March/April 1997, pp 49 - 51.

Nel, Malan, 1987, *Integrating youth into the full life and work of the church - in worship* in In die Skriflig, Jaargang 21, Nommer 84

Smith, Ralph. F., 1995, *Youth and Worship*. Currents in Theology and Mission, Vol 22, No 3, June 1995. pp 274vv

Webbladsye :

www.netculture.com

www.viacom.com

<http://www.growingupdigital.com/lcult.html>

<http://www.growingupdigital.com/ngthink.html>

<http://home.pix.za/gc/gc12/papers/p1001.htm>

<http://home.pix.za/gc/gc12/papers/p1005.htm>

<http://home.pix.za/gc/gc12/papers/p1010.htm>

<http://www.soultsunami.com>

www.btc.co.za/

Tittley, Mark, 1999, www.btc.co.za/model/xers.htm

Tittley, Mark. 1999. www.btc.co.za/model/millen.htm

Tittley, Mark. 1999. www.btc.co.za/model/yculture.htm

Tittley, Mark. 1999. www.btc.co.za/model/subcult1.htm

Tittley, Mark. 1999. www.btc.co.za/model/subcult2.htm

Tittley, Mark. 1999. www.btc.co.za/worship/essence.htm